

ÉLETUTAK – BARTOS (Prinz) LIPÓT

a szegedi könyv- és papírkereskedelem meghatározó alakja és öröksége

A HOLTZER-HORVÁTH-LINDBERG ALAPÍTVÁNY

ÉLETUTAK - A szegedi zsidóság kulturális örökségének megőrzése
című pályázatra

Készítette: LIPTÁK MÁRK RÓBERT

2025

Tartalom

I. Exordium.....	1
II. A Bartos (Prinz) család.....	2
1. Prinz Vilmos az édesapa és Grünfeld Juliánna az édesanya	2
4. Bartos Lipót magánélete.....	4
III. Bartos (Prinz) Lipót szakmai pályafutása, szegedi munkássága	5
1. Bartos Lipót a könyvkereskedő	6
2. Bartos Lipót a papírkereskedő és papírgyári kapcsolódási pontok	7
3. Bartos Lipót nyomdatulajdonos – nyomdája és termékpalettája	11
3.1. Nyomdatermékek, könyvek.....	12
3.2. Térképek.....	13
3.3. Könyvkötészet.....	13
3.4. Képeslapok	14
3.5. Aprónyomtatvány	15
3.6. Nyomdajelvényei a számlákon és a szakirodalomban	15
4. A Bartos Kiadó és termékei	17
5. Szakmai szervezeti tagságai	17
6. Álláshirdetések, reklámok	18
7. Bartos Lipót a műkedvelő, és néhány festménye, valamint játékonykodása.....	19
8. Bartos Lipót a szabadkőműves.....	20
9. Két dátum között – A lezárt zsidó bolt, a lezárt könyvkereskedés.....	22
IV. Compendium	23
Rövidítések. Sajtó.....	24
Szakirodalom.....	25
FÜGGELÉK.....	30
Táblázatok és képek jegyzéke, képek	30
Táblázatok	33

I. Exordium

Megközelítőleg 625 éve született¹ Johannes Gutenberg, akinek nevéhez kötjük a könyvnyomtatás feltalálását és főműve az 1455. február 23-án elkészült 42 soros Bibliája. Találmányával az írás, a sokszorosítás, a nyomtatás és a könyv történetében egy új korszak vette a kezdetét. Ebben, a mára már újnak semmiképpen nem mondható korszakban szeretnénk röviden körül nézni, a könyvnyomtatás és könyvkereskedelem hazai területéről óriási, századokat átölelő léptékben haladva visszatekinteni és a 19–20. századfordulós Szegedre megérkezni – Bartos (Prinz) Lipót könyv- és papírkereskedő munkásságával foglalkozni.

A 19. században és 20. század első felében a nyomdászat térnyerése jelentős tényezőnek számított egy-egy település polgári jellegű vagy azt előkészítő gazdasági és művelődési fejlettségi mutatóinak a sorában.² A *Clavis Typographorum Regionis Carpathicae*³ szerint a komáromi születésű⁴ Grün Orbán⁵ 1801-ben kezdte meg működését Szegeden és indította el a város első állandó nyomdáját és kiadóját,⁶ amely a szegedi kultúra felemelkedésében igazi mérföldkövet jelentett. Bartos Lipót szegedi nyomdája pedig közel egy évszázad múltával – szintén a CTCRC adatai szerint – 1899-ben kezdte meg működését, és egészen az államosításáig funkcionált.⁷ Pontosabban a szegediek közül a legnevesebbeket: Bartos Lipót és Szukits László könyvesboltját az 1952-es államosításnál szüntették meg.⁸

Az olvasás utáni vágy és igény fokozódása ebből a 19. század elejei helyzetből hozott jelentős változást Szegeden a Grün-nyomda beindításával, egyleti, kölcsön- és magánkönyvtára működtetésével. 1875. február másodiktól pedig a város első közkönyvtárának a megnyitásával, melynek 1881-től 1894-ig a Főreáliskola földszintje adott

---

¹ Születésének napra pontos idejét nem ismerjük. Ebben a kérdésben mindössze annyit tudunk róla, hogy mainzi születésű, az évszámot 1400 körülnek jelölik meg források. Ez év: 2025. február 3-án volt halálának az 557 éves évfordulója.

² Gaál Endre – Szabó Ferenc: *Adatok a szegedi Grün-nyomda történetéhez (1811–1847)*. Tanulmányok Csongrád Megye történetéből 19. század. Szeged: Csongrád Megyei Levéltár, 1978. 303., 5.

³ Elérhető online: <https://tinyurl.com/2894xzpb> Letöltés: 2025. április 10.

⁴ Habermann Gusztáv: *Személyi adattár a szegedi polgár-családok történetéhez* – Tanulmányok Csongrád megye történetéből 19. Szeged: Csongrád Megyei Levéltár, 1992. 323.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdfpcb7d> Letöltés: 2025. április 10.

⁵ Szeged első nyomdája és kiadványai. Somogyi Könyvtár. (1765–1828) Grün Orbán felesége: Knöpf Borbála. Elérhető online: <https://tinyurl.com/3tx7jsun> Letöltés: 2025. április 19.

⁶ „A komáromi születésű Grün Orbán 1801-ben nyomdaalapításról és a városban történő letelepedésről adott be kérelmet a szegedi városi tanácshoz mely azt azonnal, a budai helytartótanács engedélyét meg sem várva engedélyezte.” Elérhető online: <https://tinyurl.com/3tx7jsun> Letöltés: 2025. április 10. [Emiatt van az eltérés a táblázatban (1801-ben) kihúzott (–) nyomdaszám és a dolgozatban feltüntetett Grün Orbán 1801-es évszám megjelölésű nyomda indítása között.] (4. táblázat) Szegedi nyomdák.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/y8wn5tbw> Letöltés: 2025. április 24.

⁷ Elérhető online: <https://tinyurl.com/msavyu2p> Letöltés: 2025. április 11.

⁸ *Délmagyarország*, 79. évf. (1989) 141. sz. 7.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/yfh9m2vu> Letöltés: 2025. május 2.

otthont. A könyv tömegtermékké változásával, árának csökkenésével, egyszerűbb és olcsóbb kivitelezési, megjelenési formájával egyre inkább elérhetővé vált sokak számára. Erre a piacra lépett be Szegeden Bartos Lipót először, mint könyv- és papírkereskedő, majd könyvkötő és nyomdatulajdonos is⁹ (4. táblázat).

II. A Bartos (Prinz)¹⁰ család

Bartos (Prinz) Lipót – címadónk – Prinz Vilmos és Grünfeld Juliánna harmadik fia.¹¹ Az Örökkévaló összesen öt fiúgyermekkel áldotta meg szülőket:¹² Béla, Sámuel, József és Ármin voltak Lipót testvérei. Családjuk adatait a 4. táblázatban foglaltuk össze.

1. Prinz Vilmos az édesapa és Grünfeld Juliánna az édesanya

Prinz Vilmos születési dátumát napra pontosan nem ismerjük. Viszont Szabó László *Régi szegedi családok* címet viselő munkájából és 1915-ös újságcikkekből tudhatjuk meg legalább az évszámot. Bartos (Prinz) Vilmos 1830-ban született Szegeden. 18 évesen 1848–49-ben dobosként szolgált a szegedi honvéd zászlóaljban.¹³ A Szegedi Zsidó Archívumban 1986-ban és 1898-ban az adófizetők névsorában a 17-es és 19-es sorszámon jegyezték be, viszont a foglalkozás rovatban nem annak a definiálása történt meg, hanem a munkaadójának neve: „Regálénál” szerepel. 1899-ben szintén megadózándók névsorában – adókirovás kapcsán – a 19-es sorszám alatt foglalkozásaként pálinkaügynök lett beírva. Az 1897-es, az 1900-as és 1901-es hasonló nyilvántartásokban ez a rubrika szintén kitöltetlen maradt. Viszont a színész fiáról készült monográfiában – 1929-ben – édesapja foglalkozásaként „tisztségviselő” lett feltüntetve.¹⁴ 1879-ig, a szegedi nagy árvízig családjával Maróczy József műlakatos, kútúr¹⁵ házában lakott, akinek fiát Maróczy Gézát¹⁶ – későbbi újságíró, szakvezető, sakknagymestert, sakkolimpiai bajnokot még kisdíák korában – Bartos Vilmos tanította az alapokra, és vezette

---

⁹ Ahhoz, hogy ezt a gazdag múltat kellően megismerhessük, e dolgozat elkészítéséhez elengedhetetlen kutatói munkánk dokumentálása, táblázatok készítése mindvégig nélkülözhetetlen volt, hiszen csak ezek felhasználásával vált lehetségessé, hogy komplexen láthassuk Bartos Lipót életét és munkásságát. Így készítettük el a Függelék: Táblázatok részében feltüntetett segédanyagaink feldolgozásával a tanulmányunkat. A Bartos (Prinz) család életének ismertetésével kezdjük a dolgozatot, majd Bartos (Prinz) Lipót könyv- és papírkereskedő szakmai életútját igyekszünk feltárni.

¹⁰ Jóval gyermekeik születése után, 1891-ben magyarosították a Prinz családnévüket Bartosra.

¹¹ Forrás: geni.com; Elérhető online: <https://tinyurl.com/yc3r6pur> Letöltés: 2025. február 15.

¹² Szabó László: *Régi szegedi családok*. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mry7t7bf> Letöltés: 2025. április 8.

¹³ Uo.; *Délmagyarország*, 6. évf. (1930) 173. sz. 8. Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycyj64a5> Letöltés: 2025. április 27.

¹⁴ Schöpflin Aladár (szerk.): *Magyar Színművészeti Lexikon 1929–1931*. Budapest: Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézet, 1929. 584., 138. Elérhető online: <https://tinyurl.com/pvssry2e> Letöltés: 2025. április 27. (4. táblázat)

¹⁵ *Szeged és Vidéke*, 3. évf. (1904) 219. sz. 6. Elérhető online: <https://tinyurl.com/m58a94fm> Letöltés: 2025. április 10.

¹⁶ (1870–1851) Elérhető online: <https://tinyurl.com/92caxxuf> Letöltés: 2025. április 10.

be a sakkozás rejtelseibe.¹⁷ Maróczy József 1904-es nyilatkozatából tudhatjuk, hogy Géza fia „Az első játszmát a szegedi zsidó hitközség előimádkozójával játszotta, akit – kitűnő játékos voltának daczára – rövid idő alatt túlszárnyalt.”¹⁸

Bartos Vilmos gyászjelentésében a következőt olvashatjuk: Szülővárosában hosszas betegség után 1915. augusztus 13.-ról 14.-ére virradó éjszaka halt meg.¹⁹ 1915. augusztus 14.-én szombaton adta közre a *Szeged és Vidéke* lap, hogy a város egyik derék polgára Bartos Vilmos, Valéria-tér 3. szám alatti lakos hosszas betegség után 77 éves korában elhunyt. Temetésére pedig másnap 15.-én vasárnap délután 5 órakor került sor.²⁰ Bartos (Prinz) Lipót édesapja közel 13 évvel élte túl hitvesét Juliánnát. Felesége Grünfeld Juliánna²¹ 1848 körül született Bácsstopolyán: Grünfeld József és Heuduschka Júlia Judit lányként. Két leánytestvére volt: Grünfeld Katalin és Grünfeld Eleonóra. Bartos Vilmosné Grünfeld Juliánna 1902. szeptember 2-án halt meg Szegeden. Vélelmezett életkora 49–58 év közé lett behatárolva. A feleség megközelítőleg 18 évvel lehetett fiatalabb férjénél. Házasságukból öt gyermekük született:

1. Bartos (Prinz) Béla,²² született: Szeged, 1869. február 12. Halálának időpontjára nincs adatunk.
2. Bartos (Prinz) Sámuel Gyula,²³ született: Szeged, 1872. április 7. Szeged. Budapesten 1954. május 21-én 82 éves korában halt meg.
3. Bartos (Prinz) Lipót,²⁴ született: Szeged, 1873. szeptember 26. Halálának időpontjára nincs adatunk.
4. Bartos (Prinz) József,²⁵ született: Szeged, 1877. január 8. Holocaust áldozat – 1944. júniusában a lengyelországi Lilipolenben.
5. Bartos (Prinz) Ármin,²⁶ született: Szeged, 1878. június 14. Halálának időpontjára nincs adatunk.

---

¹⁷ *Szeged és Vidéke*, 14. évf. (1915) 188. sz. 5. Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdenfpc5> Letöltés: 2025. április 10.

¹⁸ *Szeged és Vidéke*, 3. évf. (1904) 219. sz. 6. Elérhető online: <https://tinyurl.com/m58a94fm> Letöltés: 2025. április 10. [Maróczy Józsefről az online elérhető családfakutató honlapokon sincs egzakt módon feltüntetve halálának helyszíne, időpontja, és évszáma.]

¹⁹ Forrás: geni.com; Elérhető online: <https://tinyurl.com/yc92jewh> Letöltés: 2025. február 15.

Szabó László: Régi szegedi családok. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mry7t7bf> Letöltés: 2025. április 8.

²⁰ Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdenfpc5> Letöltés: 2025. április 8.

²¹ Édesapja: Grünfeld József. Édesanyja: Heuduschka Júlia Judit. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2e9kpek2> Letöltés: 2025. április 10.; Leányaik: Friedmann (Grünfeld) Katalin, Schwarz (Grünfeld) Eleonóra és Bartos (Prinz) Juliánna. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2e9kpek2> Letöltés: 2025. április 10.

²² Forrás: geni.com; Elérhető online: <https://tinyurl.com/3f2arf6k> Letöltés: 2025. február 15.

²³ Forrás: geni.com; Elérhető online: <https://tinyurl.com/58cwx525> Letöltés: 2025. február 15.

²⁴ Forrás: geni.com; Elérhető online: <https://tinyurl.com/sj9936hy> Letöltés: 2025. február 15.

²⁵ Forrás: geni.com; Elérhető online: <https://tinyurl.com/3erhtz7x> Letöltés: 2025. február 15.

²⁶ Forrás: geni.com; Elérhető online: <https://tinyurl.com/sc4nsks4> Letöltés: 2025. február 15.

A forrásokból az édesapa lakcímeiként eleinte²⁷ a Török utca 6. számot,²⁸ illetve 1915-ből a Valéria tér 3. számot²⁹ ismerhetjük. A következőkben a Bartos (Prinz) család, családtagjainak életét vesszük górcső alá, majd azt követően Bartos (Prinz) Lipót életének és munkásságának egy-egy szeletével ismerkedünk.

4. Bartos Lipót magánélete

Bartos (Prinz) Lipót a Prinz család gyermekeként 1873. szeptember 26-án született Szegeden: Prinz Vilmos és Grünfeld Juliánna harmadik fiaként.³⁰ Korai gyermekéveiről mindössze a lakhatásaik kapcsán tudhattunk meg Szegeden belüli címeket, jó esetben a környezetükben megfordult – idővel közismerté vagy egyenesen híressé vált személyeket – ismerhettünk meg. Gondolunk itt például azokra, akiket édesapja, és testvérei kapcsán már említésre kerültek, mint például Maróczy Géza vagy akár Huszka Jenő. Személyével és az általa alapított családjával kapcsolatban összegyűjtött adatokat és információkat az 4. táblázat tartalmazza. Schäffer L. Dávid és Koenig Nanetta (Netti) leányát: Schäffer Zsófiát vette feleségül. Házasságukból két gyermekük: egy fiú és egy leány született, mindketten Szegeden. Bartos László 1902. március 19.-én, két évvel később 1904-ben pedig Bartos Júlia Lili. Fiúgyermekükről viszonylag keveset tudunk, két lakcímét ismerjük: a Bús Práter utca 19-et, majd 1940-ből a Löw Lipót utca 17-es számot.³¹ Ez utóbbi forrásban nyomdász foglalkozással, másutt grafikusként,³² 1940-ben atyjánál: hivatalnokként³³ jegyezték be. A szegedi zsidó iparjogosítványosok névsorában szerepel. Bartos Lipót könyvnyomda, Bartos László nyomdász.³⁴ 40–41 évesen holocaust áldozatként ért véget földi pályafutása. Kényszermunkára

---

²⁷ Másodiknak született Béla fia forrásanyagából viszont tudhatjuk: hogy a város főterén laktak. „Családja az előkelő bérházak egyikében: Szeged belvárosában, a Széchenyi téren, a Városháza mellett lakott.”²⁷ Takács István: *Bartos Gyula (Prinz Számi színész)*. Színészkönyvtár. Elérhető online: <https://tinyurl.com/y9xrhyb7> Letöltés: 2025. április 12.

²⁸ A Szegedi Izraelita Hitközség adókönyvei.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 13.

²⁹ Gyászhiре kapcsán megjelentetett újsághirdetés. *Szeged és Vidéke*, 14. évf. (1915) 188. sz. 5. Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdenfpc5> Letöltés: 2025. április 8.

³⁰ Forrás: geni.com; Elérhető online: <https://tinyurl.com/yc3r6pur> Letöltés: 2025. február 15.

³¹ Deportálási lista – Szegedi Zsidó Archívum. Elérhető online: <https://tinyurl.com/283c7ff9> Letöltés: 2025. március 22.; A Szegedi Zsidó Archívum deportálási listáján a 400, 401, 402-es sorszám alatt vannak a Bartos család tagjai nyilvántartva.

³² Elérhető online: <https://tinyurl.com/mryz2utj> Letöltés: 2025. április 18. [Lexikon 58., 10.]

³³ Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 12.

³⁴ „Szeged, december 20. A *Szegedi Új Nemzedék* megírta, hogy az elsőfokú iparhatóság az iparjogosítványok felülvizsgálását befejezte és a jogosított iparosok és kereskedők névjegyzékét két csoportban közszemlére kifüggesztette. Az egyik csoportban a keresztények vannak felsorolva pontos szám szerint 5760-an, a másikban a zsidó iparjogosítványosok 952-en. A végleges arányszámot szerdán lehetett megállapítani. E szerint a zsidók 14,18 %-al szerepelnek a szegedi iparosok és kereskedők között, ami a törvényben megszabott 6 %-ot 8,18 százalékkal haladja meg. A kifüggesztett névjegyzék, amint említettük 952 zsidót és 5760 keresztényt sorol fel.” Köztük „Bartos László nyomdász, könyv és papír” jelöléssel a második hasámban. *Szegedi Új Nemzedék*, 21. évf. (1939) 289. sz. 5. Elérhető online: <https://tinyurl.com/3hu94ye5> Letöltés: 2025. április 20.

hurcolták, majd hadifogságba esett, és nem tért haza.³⁵ Grafikus életműve így torzóként maradt.

III. Bartos (Prinz) Lipót szakmai pályafutása, szegedi munkássága

Bartos Lipót személyében egy olyan több lábon álló könyv- és papíráru kereskedőt ismerhetünk meg, akinek jó nevű könyvesboltja is volt a belvárosi korzón: a Kárász utca és a Klauzál tér sarkán.³⁶ Ha csak a működésének az első két évtizedét vennénk alapul, már akkor is ezt látnánk. Mivel az 11. képen Bartos Lipót pecsétjével ellátott *Jegyzék* fotója látható, amelyen tevékenységi körét jóval szerteágazóbban határozta meg. Az 1920-as években kiállított nyomtatványon bár Bartos Lipót Egyetemi Könyvkereskedés szerepelt, de rögtön ezt követően részletezte mindazt, melyekkel még foglalkozott: könyv-, zenemű-, papír-, író-, rajz, olaj- és aquarell-festőszer kereskedés, könyvnyomda és díszkönyvkötészet.³⁷ Másutt pedig még ezeken felül a fotográfia is fel lett tüntetve. Székhelye, üzlete továbbra is Szegeden, a Klauzál-tér és Kárász utca sarkán várta a vásárlókat, megrendelőket. Széles skálájú volt az a tevékenységi kör, melyekben vállalkozott, hiszen a kereskedés és fotográfia mellett külön egy-egy szakmaként, könnyűipari ágként a nyomdászatra, és a könyvkötészetre is. Így négy komoly szakterületen mozogva sikeresen vitte az üzleti vonalát, amely nem is lehetett annyira egyszerű dolog. Hiszen hazánkban a kiegyezés utáni nagy nyomdaalapítási hullámban számtalan kis nyomdát indítottak. Tulajdonosaik közül igen sokan nem tudtak talpon maradni és idejekorán megszűnt a cégük.³⁸ A Szegedi Zsidó Hitközség dokumentumai és sok egyéb kútfő mellett – amelyek a hivatkozásainkban rendre visszaköszönnek – mindenképpen ki kell emelnünk Hollósi Ödön és Vogel Antal 1911-ben kiadott *Szeged város címtára* könyvét, amely Engel Lajos nyomdájában készült. Szerzői az előszóban írták, hogy céljuk volt: „Mennél tökéletesebbet, többet, jobbat és hasznosabbat produkálni”. Mottójukat így 114 év távlatából nyugtázni tudjuk, hiszen éppen kettejük címtárából tudhattuk meg azt, hogy Bartos Lipót könyvkötő-mester is volt³⁹ (4. táblázat).

A címtárban ötször szerepel Bartos Lipót neve, szakmák szerinti kategorizálásban: könyvkötő-mester, könyv- papírkereskedők és nyomdatulajdonosok, hírlap kiadó és

---

³⁵ A Yad Vase oldalán nincs találati eredmény. Az US Holocaust Memorial Museum honlapján sem. [2025. április 10.]; Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdz2prre> Letöltés: 2025. április 18.

³⁶ Komáromi Gabriella: Kucsics Éva gyermekkor, kamaszkor. Részletek Komáromi Gabriella Janikovszky Éváról készülő monográfiájából. *Kincskereső*, 37. évf. (2013) 2. sz. 54–62. Elérhető online: <https://tinyurl.com/yeytt2yr> Letöltés: 2025. április 28.

³⁷ Sajnos ennek bizonyítékát nem találtuk, szeretnénk tovább kutatni ebben az irányban is.

³⁸ Lipták Márk Róbert: *Sikeress üzleti vállalkozások a 19. század második felében*. ELTE BTK Történelem szak BA Szakdolgozat. Budapest, 2023. 142.

³⁹ Hollósi Ödön – Vogel Antal: *Szeged Város Címtára*. Szeged: Uő., 1911. 444., 102. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mrad3cr2> Letöltés: 2025. április 19.

szerkesztőségként, külön a nyomdatulajdonosok között ismételtén,⁴⁰ és végül az állandó lakcím jegyzékben ház- és nyomdatulajdonosként, illetve papírkereskedőként.⁴¹ Ezen információink alapján arra törekedtünk, hogy egyfajta pályaképet, pályáivet rajzoljunk fel. Kiindulásként a hitközségi dokumentumokból alapoztunk és az 14. táblázatban gyűjtöttük össze munkaterületeit, pozícióit: könyvkereskedő segéd,⁴² könyv- és papírkereskedő⁴³ háztulajdonos, nyomdatulajdonos,⁴⁴ papírkereskedő,⁴⁵ könyvkötőmester,⁴⁶ hetilap kiadó.⁴⁷ Könyvkötő- vagy nyomdász tanoncként, inasként sehol sem bukkantunk a nevére, viszont kereskedő-segédként igen.⁴⁸

1. Bartos Lipót a könyvkereskedő

Könyvkereskedése kapcsán a tankönyv forgalmazás, tudományos-, szak- és szépirodalom, valamint a szótárak, és hanglemezek voltak azok speciális témák és irányok, amelyekről az általa kiadott számlákon nyomára lelhattünk tevékenységének. Ilyen például az 1921-ből Veszélka Szilveszter úr nevére kiállított *Jegyzék*: 1921. 1/2, amelyen 496 Korona értékben tankönyv vásárlás van feltüntetve.⁴⁹

Boltjában nem csak könyvek, hanem újságok és folyóiratok is kínálata jelentős részét tették ki. Erről tanúskodik egyik hirdetése is: „Színházi Újság főelárusítója Bartos Lipót könyvkereskedő, ahol a Színházi Újság régebbi számai is kaphatók.⁵⁰ Emellett az *Alföldi Méhészet*, a Szegedvidéki Méhész-Egyesület hivatalos lapja, illetve egyes számait külön is árusította.⁵¹ *Gyermekek világa* címmel hetilapot is kiadott, melyet 1913. decemberétől Móra Ferenc szerkesztett⁵²

---

⁴⁰ Uo: 199.

⁴¹ Uo: 214.

⁴² Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 13.

⁴³ 1899. 17-es folyószám alatt. Uo.

⁴⁴ Könyvnyomdája: Zsinagóga utca 17. Hollói Ödön – Vogel Antal: *Szeged Város Címtára*. Szeged: Uő., 1911. 444., 199. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mrad3cr2> Letöltés: 2025. április 19. 199.

⁴⁵ Zsinagóga utca 17. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mrad3cr2> Letöltés: 2025. április 19.

⁴⁶ Kárász utca 3. Uo.

⁴⁷ Hetilap: Klauzál-tér 5. Uo.: 169.; *Gyermekek világa* címmel hetilapot is kiadott, melyet 1913. decemberétől Móra Ferenc szerkesztett. [3':10" – 3':24"] [Móra Ferenc 1879. július 19.-én Kiskunfélegyházán született. 1934. február 8.-án Szegeden halt meg. Édesapja Móra Márton szücs, édesanyja Juhász Anna kenyérsütő asszony volt.]

⁴⁸ Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 13.

⁴⁹ Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum: Leltári szám: 87.1028.1.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/2t9y4n62> Letöltés: 2025. április 14.

⁵⁰ *Színházi Újság* (szerk.): Dr. Lugosi Dömötör. Szeged, 3. évf. (1911) 14. sz. 11.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/auv5bttta> Letöltés: 2025. április 12.

⁵¹ *Alföldi Méhészet*. 4. évf. (1920) 9–10. sz. 1. Elérhető online: <https://tinyurl.com/5dy3xyak> Letöltés: 2025. április 14.

⁵² [Móra Ferenc 1879. július 19.-én Kiskunfélegyházán született. 1934. február 8.-án Szegeden halt meg. Édesapja Móra Márton szücs, édesanyja Juhász Anna kenyérsütő asszony volt.]

2. Bartos Lipót a papírkereskedő és papírgyári kapcsolódási pontok

Ahhoz, hogy egy könyvesboltba nyomdákban könyvek kerülhessenek, a könyvek előállításához elengedhetetlen alapanyag a nyomathordozó, a papír. Így tanulmányunk jelen fejezetében papírkereskedői munkásságát tárgyaljuk. Az általunk áttanulmányozott forrásanyagból arra következtetésre jutottunk, hogy bevételeinek jelentős hányadát az általa lebonyolított papírkereskedelme képezhette, amelyből jómódú polgári életvitelt tudott biztosítani szerettei számára. Ennek ékes bizonyítéka: nagy értékű vállalkozása, több ingatlanja, ingóságai között a műtárgyak, és játékonyskodásai – melyekre a későbbiekben kitérünk.

Komoly papírszállításokat bonyolíthatott, a városi nyomtatványszállítás is jó biznisznek számíthatott, hiszen utóbbiak megpályázásával olykor bonyodalmak is adódtak. Egy ilyen esetről olvashatunk a *Szeged és Vidéke* egyik 1908-as számában, Bartos Lipót ügye kétszer is a közgyűlés elé került. A közgyűlés két egymást követő napon foglalkozott a városi nyomtatványszállítás ügyével.⁵³ A Városi nyomda: Balogh Károly 222.000 koronás, míg Bartos Lipót 166.000 koronás ajánlata okozott problémát. „A Bartos cég fellebbezésénél kerekedik most hirtelen vihar. Bartos két tételre nem tett ajánlatot és emiatt utasítottatott vissza. Wimmer Fülöp⁵⁴ fölvilágosításokat kért. Ilyen versenytárgyalásokat 88 év óta ismerem, úgymond, a fölkhívásokban minden tételre külön ajánlatot szoktak tenni, itt a város maga eben vétett és kötelessége lett volna megtakarítani és elfogadni a Bartostól az olcsóbb ajánlatokat. Kéri, hogy a jövőben a kiírásokat pontosan csinálják. Megállapítja, hogy a város megkárosította magát ebben a pályázatban. A tanács zavarban van és Eördögh mentegetni igyekszik a város álláspontját. Negyvenhárom pontra tett Bartos ajánlatot és két pontra nem. Miután ellenindítványt tulajdonképpen nem tettek, a föllebbezést elutasította a közgyűlés, a tanács viszont ígéretet tett, hogy a jövőben gondosabb figyelemmel kíséri a versenytárgyalásokat.”⁵⁵

2.1. Problémás ügyei

Nem csak az előbbi szegedi beszállítói ajánlatával akadt gondja, hanem például a Magyar Könyvkereskedők Egyletének 1914. március hó 4-én tartott ülésének jegyzőkönyve tanúskodik arról, hogy Bartos Lipót panaszkérelmeket nyújtott be. Az ügyész általi ismertetésből kiderül azok tartalma. „Bartos Lipót szegedi cég panasszal élt Schwartz Jenő szegedi cég ellen amiatt, mert nevezett az Állami Gyermekekmenhely tankönyv pályázatán 10% árengedményen felül 3% kassa-skontót ajánlott fel. Schwartz Jenő azzal védekezett, hogy elemi

⁵³ *Szeged és Vidéke*, 7. évf. (1908) 26. sz. 4–5. Elérhető online: <https://tinyurl.com/3cch2e3z> Letöltés: 2025. április 8.

⁵⁴ Kenderfonógyári igazgató. Blazovich László: Szeged rövid története. Szeged 2007.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/4rd35wye> Letöltés: 2025. április 8.

⁵⁵ *Szegedi Napló*, 45. évf. (1922) 2. sz. 4. Elérhető online: <https://tinyurl.com/yjmc7rse> Letöltés: 2025. április 20.

iskolai tankönyvekről volt szó, továbbá hogy Bartos Lipótot ugyanezen ajánlatért az ő panasza folytán a választmány egy ízben nem büntette meg. Megállapítást nyert, hogy Bartos Lipót büntetése ugyanezen cselekmény miatt azért lett mellőzve, mert nevezett önként ajánlott fel 30 korona adományt a Segély Egylet javára. Miután Schwartz Jenő ígéretet tett arra nézve, hogy a jövőben hasonló eljárástól tartózkodni fog, a választmány annak kiemelése mellett, hogy a jövőben hasonló esetekben az egyezménysszabályzat rendelkezéseit szigorúan alkalmazni fogja, kötbér kiszabásától eltekintett. Ugyancsak Bartos Lipót panasszal élt Endrényi Imre szegedi cég ellen, mert nevezett kirakatába új könyveket leszállított ár jelzésével helyeztetel. Endrényi Imre írásbeli védekezésében elismerte, hogy különszámla cikket képező ifjúsági iratokat, amelyek már régóta heverték raktárán, a bolti árnál alacsonyabb árjelzéssel helyezett kirakatába. A választmány megállapítja, hogy Endrényi Imre eljárása sérti az egyezménysszabályzatot, tekintettel azonban a cég múltjára, kötbér kiszabásától eltekintett.”⁵⁶ A bemutatott esetekből jól látható, hogy a rentábilis üzleti működésének biztosítása érdekében olykor meg kellett vívnia a saját kis csatáit.

Grünn Orbánt követően közel egy évszázaddal később 1900. július 12.-én jegyezték be Bartos Lipót egyéni vállalkozását könyv- és papírkereskedő céggént⁵⁷ (1. táblázat). Korabeli újsághirdetéseiből tudhatjuk, hogy könyvesboltjában bizományos könyveket is árusított, mellettük vélhetően megrendelésre, egyedi kötésben különböző nyomdákban nyomtatott, ívekben hozzá beadottak könyvkötészeti munkálatainak elvégzését is bevállalta. Tekintsünk röviden vissza azokra a papírgyárakra, akikkel kereskedelmi kapcsolatban állhattak a korabeli papírkereskedő cégek és nyomdák. Az első magyar géppapír-gyárat Fiumében 1827-ben Smith és Meynier alapította – Magyar Királyi Szabad Első Fiumei Géppapírgyár néven.⁵⁸ Ezt követően egyrészt megkezdődött a nagyobb magyar papírmalmok gépesítése, papírgyárrá alakítása, másrészt számos új papírgyár építése vette kezdetét. Ezek közül az ötödik és hatodik táblázatokban láthatunk néhány nagyobbat.

Majd a 20. század első négy évtizedében fokozatosan éledt újjá a magyar papíripar, amelyek a 180 gr/m² alatti adataik széles választékával tovább bővítették az író-nyomó papírok,

---

⁵⁶ Corvina, 37. évf. (1914) 7. sz. 1. Elérhető online: <https://tinyurl.com/y9jzaf7k> Letöltés: 2025. április 23.

⁵⁷ Gaál Endre: *A szegedi nyomdászat 1801–1918.* – Tanulmányok Csongrád megye történetéből 30. Szeged: Csongrád Megyei Levéltár, 2001. 356., 277–278. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4mbpcazy> Letöltés: 2025. április 10.; Jóval korábban: már 1836-ban könyvesboltot, 1846-ban pedig papír- és írószer kereskedést nyitott Szegeden Grünn János (1814–1874) nyomdász, akit 1821. január 29-én Grünn Orbán feleségével Knopf Borbálával fogadták örökbe. Habermann Gusztáv: *Személyi adattár a szegedi polgár-családok történetéhez* – Tanulmányok Csongrád megye történetéből 19. Szeged: Csongrád Megyei Levéltár, 1992. 323., 98. Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdfpcb7d> Letöltés: 2025. április 10.

⁵⁸ Hatágú csillag F gyárnév monogrammal és SM tulajdonosi monogrammal, 1901. M. kir. szab. Fiumei Papírgyár (Smith & Meynier) védjegyvízjele

és a 180–400 gr/m² közötti tömegű termékek: kartonok palettáját, a 400 gr/m² tömegű termékek esetében pedig a papírlemezek kategóriáját. De tovább szélesítették a gyártáshoz felhasznált rostok milyensége szerint a fatartalmú, félfamentes és a famentes papírok; illetve a töltőanyag színe alapján fehér vagy színezett; valamint felületi megmunkálásuk szerinti natúr, vagy enyvezett, akár krétázott; matt, műnyomó; íves vagy tekercses kiserelésű papírok szortimentjét. Természetesen a nyomdaipar technikai és technológiai fejlődéséhez is hozzáigazítva először a magasnyomtatás, majd később a síknyomtatás, és a 20. század elejére-közepére már a mélynyomtatás különböző igényeire nyomtathatóságára és futtathatóságára is figyelve az újabb és újabb papírfajtákat.

A későbbiekben (a 3.1. Nyomdatermékek, könyvek – című fejezetben) részletesen bemutatjuk, és ott láttatjuk, hogy a könyvnyomtatás területén jellemzően az egyszerűbb kivitelezésű, vékonyabb könyvecskék hagyták el a Bartos-nyomdát. Azért merjük ezt megállapítani, mivel azokban az években – és nem is kell éppen a fővárosi nagy nyomdákra gondolnunk – vidéken is készítettek igényesen kivitelezett könyveket. Gondoljunk itt elsősorban Kner Izidor gyomai nyomdájára, vagy akár – fiára: Kner Imrére, a könyvművészre, – mellette Kner Erzsébet neves könyvkötő csodálatos munkáira. Habár meg kell jegyeznünk, hogy nem egy kategóriába tartozó könyvekről beszélünk. Bartos Lipót szinte csak a helyi igények kielégítésére törekedve, a viszonylag kis példányszámú iskolai értesítők terén jeleskedett, addig a Knerek a szépirodalmi kötetek esetében az értékes tartalomhoz adták hozzá az igényes, művészi formát.⁵⁹ Bartos Lipót először, mint könyv- és papírkereskedő indította szakmai pályáját. Konkrétan Bartos Lipót nyomdájáról Gaál Endre: *A szegedi nyomdászat 1801–1918* című munkájában írt szűk két oldalnyi tanulmányt, melynek első pár mondatában a következőket olvashatjuk: „E nyomdáról aránylag kevés adattal rendelkezünk. A Bartos Lipót egyéni céget 1900. július 12-én jegyezték be könyv- és papírkereskedő céggként.⁶⁰ Egyes adatok szerint nyomdája már 1904-ben működött. Az bizonyos, hogy az 1906. szeptember 24-i főkapitányi jelentés szerint Bartos könyvnyomdaüzeme Klauzál tér 6. szám alatt működött.⁶¹ A nyomdászszakegylet 1904. júniusi adatfelvétele szerint a szegedi nyomdák között még nem

---

⁵⁹ Itt megjegyzendő, hogy a Knerek a könyvkiadásukat a Közigazgatási Nyomtatványok megjelentetésével tudták finanszírozni. Lipták Márk Róbert: *Kner Imre a magyar tipográfia megújítója, a régi magyar könyvművészet hagyományainak újjáteremtője – Knerek és könyvművészet*. Tanulmány. Kézirat. 2024.; Lipták Márk Róbert: *A Gyomai Kner Nyomda története (1882–1948)*. SZTE BTK Történelem MA szakdolgozat. 2025.

⁶⁰ *Központi Értesítő*, 25. évf. (1900) 71. sz. 1181.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/mz3tc6wu> Letöltés: 2025. április 13.

⁶¹ Gaál Endre: *A szegedi nyomdászat 1801–1918*. – Tanulmányok Csongrád megye történetéből 30. Szeged: Csongrád Megyei Levéltár, 2001. 356., 277–278. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4mbpcazv> Letöltés: 2025. február 24.

szerepelt. A következő évek statisztikái azonban már említették.”⁶² A tanulmány megjelenése óta eltelt közel negyed század technikai vívmányai, az informatikai forradalom, a világhálón könnyen elérhető weboldalak, adatbázisok és információk tágítani tudták azt a területet, amelyből Bartos Lipót és családja, illetve Bartos Lipót nyomdatulajdonos, könyv- és papírárukereskedő szakmai múltjával és történetével kapcsolatban meríthettünk.

A II. *Könyvkereskedelmi Címtár*⁶³ könyv- és papírkereskedőként, illetve az elárúsítók és a bizományosok között is ott szerepelteti Bartos Lipót nevét, mellettük párhuzamosan feltüntetve cége alapításának az időpontját is: 1899. augusztus 1.⁶⁴ Eszerint tehát ellenmondást észlelhetünk az OSZK adata: 1899,⁶⁵ és a Gaál Endre tanulmányban az 1905-re utalás között. Mivel a dolgozat lezárásáig nem sikerült egyéb kontroll adatot találnunk, így jelenlegi ismereteink alapján az ellentmondás nem feloldható.

További kérdéseket vet fel, hogy az üzleti profilja miatt komoly anyagi ráfordítást, tőkét igényelő vállalkozásának beindítását hogyan és miből sikerült megfinanszíroznia? Gönczy József 1901-ben feladott újsághirdetéséből⁶⁶ jól látszik, hogy a századfordulón 100.000 lakosú Szegeden a Bartos Lipótéhoz hasonló üzletet – a vevő szemszögéből nézve – igen kedvező, előnyös fizetési feltételekkel ajánlottak megvételre. [A hirdetés megfogalmazása akár utalhat arra is, hogy a vételár egy részét törlesztve, a vevő forgalmából kitermelve tudja törleszteni.] Bartos Lipót akár édesapja vállalkozását is vihette tovább. Így pályája indulásakor már minden adott volt. A bartosi papírkereskedelem és könyvnyomtatás nagy tőkeigényének meglétét, mibenlét érdemes tovább kutatni.⁶⁷ Hiszen a neves Knerek történetét ismerve, tudhatjuk, hogy a cégalapító Izidor jól látta meg, hogy a nyomdája működésének folyamatosságát és gazdaságosságát a községek és közületek, ezen belül is elsősorban a községi előljáróságok közigazgatási nyomtatványai biztosították, a deficitese könyvkiadás költségeibe besegítettek, kompenzálták azokat.⁶⁸ Habár az említett két nyomda: a szegedi Bartos és a gyomai Kner teljes

---

⁶² Uo.

⁶³ Glück Soma: *Magyar Könyvkereskedők Évkönyve*. Könyvkereskedelmi Címtár. II. 1901. [193–268.] 214. Elérhető online: <https://tinyurl.com/yc7tw87v> Letöltés: 2025. április 11.

⁶⁴ Glück Soma: *Magyar Könyvkereskedők Évkönyve*. 10. Évfolyam. I. A Magyar Könyvészet. Budapest: Magyar Könyvkereskedők Egylete, 1900. 432., 252. Elérhető online: <https://tinyurl.com/5n8tttd78> Letöltés: 2025. április 11.

⁶⁵ Az OSZK a CTRC honlap Kézirattárában található Markos Béla: *Az 1851 és 1918. között működött magyarországi nyomdák és kiadók jegyzéke*. (Horvátország és Szlavónia nélkül.) Budapest: 1960. anyagából dolgozott.

⁶⁶ *Corvina*, 24. évf. (1901) 1. sz. 3. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2uehm279> Letöltés: 2025. április 28.

⁶⁷ Akkor is, ha azt édesapja Bartos Vilmos alapozta meg. Ugyanis eddig ez tűnt ki Bartos Gyula életének tanulmányozása közben. A Színészkönyvtár anyaga szerint: „**édesapja papírkereskedő volt Szegeden, és tulajdonosa a város egyik legelőkelőbb boltjának.**” Takács István: *Bartos Gyula (Prinz Számi színész)*. Színészkönyvtár. 2006. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2zfv72ea> Letöltés: 2025. április 9.

⁶⁸ „A könyv tervezések és megjelentetések közben a nyomda és könyvkiadó alapját és rentábilis működését továbbra is a közigazgatási nyomtatvány gyártása biztosította.” Lipták Márk Róbert: *A Gyomai Kner Nyomda története (1882–1948)*. SZTE BTK Történelem MA Szakdolgozat. 2025. 117., 38.

mértékben nem hasonlítható össze. Egyrészt azért, mivel a termelési volumenük jelentősen különbözött egymástól. Jelenlegi ismereteink alapján Bartos Lipót nyomdája lényegesen kisebb forgalmat bonyolított. De nem csak a mennyiség, hanem a minőség is nagyban különbözött egymástól. Amíg Bartos Lipót főleg a helyi iskolai, és oktatási vonalon – egyszerű, szerény kivitelű iskolai értesítők, tanári zsebkönyvek nyomtatásával igyekezett a hiatusokat pótolni – addig a Knerek igényes szépirodalmi művek kiadását emelték művészi szintre.

3. Bartos Lipót nyomdatulajdonos – nyomdája és termékpalettája⁶⁹

A CTRC adatbázisában⁷⁰ látható, hogy Bartos Lipót 1899-ben indított nyomdát Szegeden – amely egészen 1948-ig, az államosításig működött. Nyomdájáról sokkal többet is megtudhatunk, hiszen az akkori nyomdatulajdonosoknak adatszolgáltatási kötelességük is volt. Így kerültek be a Magyar Nyomdász Évkönyvekbe a személyéhez és nyomdájához köthető adatok is, melyeket táblázatainkra hivatkozva be is mutatunk. Itt mindjárt meg is kell jegyeznünk – habár az OSZK CTRC adatbázisa rendkívül értékes és gazdag anyaga ellenére nem rejt magában minden szegedi nyomdával kapcsolatos adatot. A Szeged településnévre rákeresve csak három nyomdát mutat (2. táblázat).

Viszont ha személyére külön keresünk rá, akkor már láthatóvá válik: neve, nyomdájának indulási és befejező éve, záró dátuma egyaránt⁷¹ (CTRC). Bartos Lipót nyomda, 1899, 1948.⁷² De a könyvkereskedéssel való kapcsolatáról is vallanak a források, például a *Könyvkereskedelmi Címtárban* szintén a nyomára bukkantunk.⁷³ Azok között a könyvkereskedők⁷⁴ között tüntetik fel, akiket a Magyar Könyvkereskedők Egylete tagjaiként elismertek,⁷⁵ személyét pedig tulajdonosként jelölték meg. A bizományos⁷⁶ kategóriában Politzer Zsigmond és fia neve alatt elsőként szerepel.⁷⁷ A könyv Grafikai ipar⁷⁸ címet viselő részében pedig a vidéki nyomdák kategóriájában szintén ott áll Bartos Lipót neve.⁷⁹ De ott

---

⁶⁹ 9. táblázat: Szegedi nyomdák. Forrás: (1940-ben) Elérhető online: <https://tinyurl.com/653d6kt3> Kiegészítve: <https://tinyurl.com/2rdyjnsv> Letöltés: 2025. április 8. [fekete, kék és lila színek a különböző forráshelyeket jelölik.] Letöltés: 2025. február 5-től 2025. május 2-ig.

⁷⁰ Országos Széchényi Könyvtár Typographia honlapján belül. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4nw56tun> Letöltés: 2025. február 17.

⁷¹ Elérhető online: <https://tinyurl.com/4nw56tun> Letöltés: 2025. február 17.

⁷² *Magyar Könyvszemle*: 1908; mell. 17./1909; mell. 20./1910; mell. 21./1912; mell. 19./1913; mell. 20./1914; mell. 20.

⁷³ Elérhető online: <https://tinyurl.com/mry47f5t> Letöltés: 2025. február 17.

⁷⁴ A Szegedi Izraelita Hitközség Szavazóképes tagjainak névsora a szerv. szabályzat 23. és 24. §§ szerint, az 1942-es évben. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2p8ykbh7> Letöltés: 2025. április 10.; I. fejezet.

⁷⁵ Uo: 230.

⁷⁶ VII. fejezet.

⁷⁷ Uo: 260.

⁷⁸ X. fejezet.

⁷⁹ Uo: 274.

találjuk a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesülete tagjainak névsorában is.⁸⁰

3.1. Nyomdatermékek, könyvek

Bartos Lipót nyomdájának könyvei közül tizenkettőre sikerült rátalálnunk: egy évszám nélküli kiadásra, 1914-ben három kiadására, majd 1918-ban, 1923-ban, 1926-ban, 1928-ban, 1929-ben és 1932-ben egy-egy műintézetében készült és került a látóterünkbe, amelyeket itt felsorolunk.

Bakó Antal: *Alföldi vőfélykönyv*. Bartos Lipót, 64. [2. kiadás, tűzve, rajzos címlappal.]⁸¹

Banner János: *Szegedi szükségpénzek*. Dolgozatok a Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből, 1926. 224., 37–38.⁸²

Czimer⁸³ Károly:⁸⁴ *Az Árpádházi királyok várjobbágyságai*. Hadtörténelmi tanulmány. Szeged: 1914. nyomtatott Bartos Lipót könyvnyomdájában.⁸⁵

Czímer Károly: *A Szeged-belvárosi Kaszinó százéves története (1829–1929)*. Szeged: Uő., 1929. 296. (Bartos Lipót nyomda. Szövegközi képekkel.)⁸⁶

Ferenczi Frigyes: *Színművészet* – Kiadó: Bartos Lipót Könyvnyomdája. Tanulmányok. 1914. 275.⁸⁷

Heiner Lajos, dr.: *A syphilis gyógyítása bismuttal*. Szeged: Bartos Lipót Könyvnyomdája, 1928. 99.88

Hollósi József, dr.: *A güműkóros intoxicatiók*. Szeged: Bartos Lipót, 1913.⁸⁹

Kovács Samu: *Polgári Iskolai Tanárok Zsebkönyve*. 1908/9. Szeged: Bartos Lipót, 1908.⁹⁰

Menyhárt Gáspár: *Magyar magánjogi jegyzetek*. (Összeállította: Némethy Sándor). Szeged: Bartos Lipót Könyvnyomdája, 1932.

---

⁸⁰ III. rész: A vidéki könyvkereskedői szakosztály tagjai. Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesülete. Budapest: Gradpierre Emilné, 1943.

⁸¹ Könyvárverési Katalógusok. Abaúj Antikvárium és Aukcióház könyvárverése, 58. 2007. 2007.06.07. 4. Elérhető online: <https://tinyurl.com/3dhtzyh4> Letöltés: 2025. április 20.

⁸² Elérhető online: <https://tinyurl.com/54nvvd8u> Letöltés: 2025. április 20.

⁸³ Vezetéknévnek kétféle írásmódja ismert. Az 1912-es kiadása – Szeged: Nyomatott A „Délmagyarország” Hírlap és Nyomda-Vállalat nyomdájában – hosszú í betűvel: Czímer [<https://tinyurl.com/3kksbfj3>] készítették el. Kettő esztendő múlva Bartos Lipót nyomdájából [<https://tinyurl.com/mp45ex9s>] pontos i-vel (verzál betűből) lett szedve: Czimer szerző névvel hagyta el a könyv a műintézetet. Az Arcanum [<https://tinyurl.com/yc85a7jy>] felületén is az utóbbi: Czimer írásmóddal szerepel.

⁸⁴ (1858–1930)

⁸⁵ Elérhető online: <https://tinyurl.com/mp45ex9s> Letöltés: 2025. április 14.

⁸⁶ Elérhető online: <https://tinyurl.com/d8k98xzc> Letöltés: 2025. április 14.

⁸⁷ Elérhető online: <https://tinyurl.com/4pvcf44a> Letöltés: 2025. április 14.

⁸⁸ Elérhető online: <https://tinyurl.com/ywt83xfz> Letöltés: 2025. március 21.

⁸⁹ *Corvina*, 36. évf. (1913) 13. sz. 70. Elérhető online: <https://tinyurl.com/csnmatwe> Letöltés: 2025. április 6.

⁹⁰ *Polgári Iskolai Közlöny*, 12. évf. (1908) 13. sz. 540. Elérhető online: <https://tinyurl.com/5by226rb> Letöltés: 2025. május 1.

Móra Ferenc: Somogyi Károly emlékezete. Szeged: Bartos Lipót Könyvnyomdája, 1923. 22.⁹¹

Tóth Ferenc: Az állami internátussal egybekötött szegedi magyar királyi állami felső kereskedelmi iskola harmincharmadik évi és a kereskedelmi és iparkamara női kereskedelmi szaktanfolyamának huszonhetedik évi értesítője az 1917–1918. iskolai évről. Szeged: Bartos Lipót Könyvnyomdája, 1918. 45.⁹²

Vásárhelyi Julia. Asszonysorsok. Novellák. (8-r. 62 1.) Szeged: 1914. Bartos 2 korona.”⁹³

3.2. Térképek

A síknyomtatás, pontosabban az ofszet nyomtatás feltalálásával a 19. századtól megkezdődött a színes térképnyomtatás.⁹⁴ Szegeden több nyomdában készítettek helyi térképeket. Az egyik korábbi, a Szeged Nagyállomás és környezete térkép 1897-ben készült.⁹⁵ Burger Gusztáv és Társa 191? (1:5000) adta ki 96x127 cm méretben.⁹⁶ Szeged szabad királyi város, Csongrád megye, Magyarország vászontérképe – együttes megjelenítésben – Traub és Társa kiadásában 30×40 cm méretben készült el.⁹⁷ Méretben a kettő között helyezkedett el a Bartos által kinyomtatott szegedi térkép. Szeged szabad királyi város hiteles térképét Bartos Lipót a városi mérnöki hivatal adatai szerint helyesbítve (1:6500) léptékben, hajtottan 86x61,5 cm nagyságban adta ki. 1912-ben Bartos Lipót még egy szegedi térképet is kiadott, melynek mérete 23x25,5 cm volt, a méretaránya pedig 1:20000-hez. 1921-ben Traub B. és Társa műintézete adta ki Szeged szabad királyi város hiteles térképét. Jakabffy Lajos városi mérnök 1922-ben készítette el Szeged sz. kir. város belsőségének térképét (1:16000) mértékarányban, melyet a Szent István-Társulat Könyvkereskedés adott ki Szegeden. Szeged szab. kir. város nagytérképét Król Oswald tervezte és Bartos Lipót kiadásában (egy szín fekete nyomtatással) Szegeden jelent meg 1930-ban. Mindkét színesben nyomtatott Bartos kiadáson látható az igényes és szép nyomatképpel rendelkező kivitelezés.

3.3. Könyvkötészet

Bartos Lipót a *Corvina* folyóiratban gyakran adott fel hirdetéseket – akár keres, akár kínál, vagy új és régi könyvek, olcsó vagy árengedményes tartalmakkal – melyeknek feldolgozása jelenleg meghaladja a lehetőségeinket. A kigyűjtöttjeink közül az 1907-es és

⁹¹ Elérhető online: <https://tinyurl.com/rfecjbtt> Letöltés: 2025. március 21.

⁹² Elérhető online: <https://tinyurl.com/mwcdtpzm> Letöltés: 2025. március 21.

⁹³ *Corvina*, 37. évf. (1914) 12. sz. 20. Elérhető online: <https://tinyurl.com/yhddhdm> Letöltés: 2025. április 23.

⁹⁴ Elérhető online: <https://tinyurl.com/zscrs9rp> Letöltés: 2025. május 2.

⁹⁵ Forrás: eleud.hu Elérhető online: <https://tinyurl.com/28m5wpv6> Letöltés: 2025. május 2.

⁹⁶ Elérhető online: <https://tinyurl.com/773dxr46> Letöltés: 2025. május 2.

⁹⁷ Elérhető online: <https://tinyurl.com/2rpmfvy> Letöltés: 2025. május 2.

1910-es évekből tíz elérhetőséget a lábjegyzetben megjelölünk.⁹⁸ „Bartos Lipót könyvkeresk. Szeged keres és ajánlatokat közvetlen kér teljesen új példány állapotban: 1. Corpus Juris Hungarici (magyar törvénytár) félbörkötésben (millen. kiad.) 1000–1913 évig (vagy ameddig van) tárgymutatóval. 1. Grecsák, Curiai határozatok kereskedelmi váltó- és csődügyekben kötve. Ajánlatnál kérek teljes körülírást.”⁹⁹ A fenti hirdetésből vélelmezhető, hogy a mai szemmel nézve bonyolult megfogalmazás több eshetőségre is utal. Az egyik lehetőség, hogy Bartos Lipót könyvkereskedő által, vagy akár mások által bekötött már kész nyomdatermékeket – könyveket – kínál eladásra. A másik lehetőség pedig, hogy – az akkoriban oly gyakori eset is fennállhatott – más nyomdák által kinyomtatott íveket vásárolta meg a kuncsaft, azt követően pedig egyedi igényeinek megfelelően köttette be könyvkötővel. [A könyvkötők dolgozhattak akár egyéni vállalkozóként, vagy akár – bedolgozóként – könyvesboltoknak, könyvkereskedőknek is.] Az imént elemzett hirdetéshez hasonlóval kutatásaink alatt számtalan esetben találkoztunk, így ebből a típusból több bemutatását nem tartjuk indokoltnak. Hasonló logikával megfogalmazott hirdetéseiből kiderül, hogy a Bartos nyomdában nyomtatott és bekötött könyveit (lásd a fenti felsorolásban) reklámozza és árulja a tulajdonos. „Bartos Lipót könyvkereskedő Szegeden. Ferenczi Frigyes: Színművészet. (Tanulmányok.) (8-r. 275 1.) Szeged: Bartos, 1914. 3 korona; Vásárhelyi Julia. Asszonyorsok. Novellák. (8-r. 62 1.) Szeged: 1914. Bartos 2 korona.”¹⁰⁰

3.4. Képeslapok

Bartos Lipót képeslap kiadása kapcsán az alábbi anyagot sikerült fellelnünk:

Szeged. Állami felsőbb leányiskola és kereskedelmi iskola.

1904 szeptember. Bartos Lipót kiadása, Szeged.

1904 A szegedi új zsinagóga. Bartos Lipót kiadása

Bartos Lipót képeslapja, 1911. július 20.

⁹⁸ Keres-kínál: Kinyomtatott íveket kötésre bevállal, kötés igény megjelöléssel. *Corvina*, 30. évf. (1907) 22. sz. 120. Elérhető online: <https://tinyurl.com/39wdbcsu> Letöltés: 2025. április 6.; Új és régi könyvek, iskolaiak is: *Corvina*, 30. évf. (1907) 24. sz. 134. Elérhető online: <https://tinyurl.com/5bh5cssp> Letöltés: 2025. április 6.; Keres: *Corvina*, 30. évf. (1907) 28. sz. 161. Elérhető online: <https://tinyurl.com/ya2xnjnz> Letöltés: 2025. április 6.; *Corvina*, 30. évf. (1907) 30. sz. 180. Elérhető online: <https://tinyurl.com/vj5cmmbm> Letöltés: 2025. április 6.; *Corvina*, 30. évf. (1907) 16. sz. 88. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4ufx556e> Letöltés: 2025. április 6.; Olcsó könyvek hirdetése: *Corvina*, 30. évf. (1907) 17. sz. 94. Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdhdey38> Letöltés: 2025. április 6.; *Corvina*, 30. évf. (1907) 19. sz. 102. Elérhető online: <https://tinyurl.com/47wba6fe> Letöltés: 2025. április 6.; *Corvina*, 30. évf. (1907) 29. sz. 170. Elérhető online: <https://tinyurl.com/yp2xhvps> Letöltés: 2025. április 6.; *Corvina*, 37. évf. (1914) 12. sz. 76. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4znskeem> Letöltés: 2025. április 6.; Ajánl: *Corvina*, 30. évf. (1907) 36. sz. 4. Elérhető online: <https://tinyurl.com/yp2xhvps> Letöltés: 2025. április 6.; Nagy árengedménnyel: *Corvina*, 30. évf. (1907) 36. sz. Melléklet: 4. Elérhető online: <https://tinyurl.com/5du969bn> Letöltés: 2025. április 6.

⁹⁹ *Corvina*, 37. évf. (1914) 12. sz. 46. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4znskeem> Letöltés: 2025. április 23.

¹⁰⁰ *Corvina*, 37. évf. (1914) 12. sz. 20. Elérhető online: <https://tinyurl.com/yhddhdm> Letöltés: 2025. április 23.

Milkó palota. 1922. július.

Kiadási adatok: Bartos Lipót, Szeged; 6271. sz.; D. K. Budapest.

1924 Szeged, Városi színház. Bartos Lipót kiadása

Szeged, Kárász utca sarkán Bartos Lipót cégtáblája. [é.n.] Kárász utca, Fischer

Testvérek üzlete, Bartos Lipót könyvnyomda, Eisenstadter és társai üzlet.

Szeged, Margit utca, polgári leányiskola, Bartos Lipót kiadása [é.n.]

Szeged. Keleti palota utca. [é.n.]

Schlesinger Mór, Déry és Traub és Társa üzlete, kiadta Bartos Lipót

Szeged, Lövész palota, kiadta Bartos Lipót [é.n.]

Szeged, Klauzál tér, Divatáruház és Bartos Lipót üzlete [é.n.]

Szeged, Hajó építés a Tisza parton, kiadja Bartos Lipót [é.n.]

Szeged, Bástyá utca, Ifj. Vajda Sámuel üzlete; kiadta Bartos Lipót [é.n.]

3.5. Aprónyomtatvány

Szükségpénzt is nyomtattak Bartos Lipót nyomdájában Szegeden

Pénztárjegy 10 fillérről Bartos Lipót könyv- és papírkereskedéséből Szegedről¹⁰¹

3.6. Nyomdajelvényei a számlákon és a szakirodalomban

1908. szeptember 5.-én Szegeden kelt *Számla*, kiállítva tekintetes Novák József úr nevére, Helyben. (36. kép) A *Számla* fotójáról úgy látszik, hogy fatartalmú papírra történt a nyomtatása, az idők folyamán sárgult be (amely kimondottan a fatartamú papírok egyik jellemzője). Egy szín (zöld) nyomtatással készült (1907-ben), a *Számla* felső felében a Bartos Lipót Szeged felirat, illetve a könyvesbolt képét is mutató fejléc grafika látható (2. kép). A korabeli Bartos Lipót termékpaletta: Könyvnyomda, könyv- papír- és zenemű kereskedés, Rajz- és írószerraktár, illetve az aquarellek, és festő szerek, felszerelések kínálata lett kinyomtatva. A Bartos Lipót műintézet által 1934-ben alkalmazott első nyomdajelvényen egy griff címerpajzsot tart, amelyen a **BL** monogram mellett tintatartóba helyezett lúdtoll látható. 1939-ből sikerült nyomatképet találnunk erről az első nyomdajelvényről. 1939. június 1-én Bartos Lipót cége által Klamár Ákosné úrnő nevére kiállított *Jegyzék*, melyen 1–1 példány angol-magyar¹⁰² és a Budapesten, az Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.T. által kiadott Latin-magyar szótár,¹⁰³ egy ív itatós papír, kockás és vonalas füzet, radír, ceruzahegyező, tollak, rajz-

¹⁰¹ Elérhető online: <https://tinyurl.com/2e3y69ku> Letöltés: 2025. április 14.

¹⁰² Fest Sándor: *Angol-magyar szótár*. Fest Sándor (1883–1944).

¹⁰³ Schmidt József: *Latin-magyar szótár középiskolák számára*. Budapest: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.T., é. n. 357. [1901 és 1902.] Elérhető online: <https://tinyurl.com/y7shkywp> Letöltés: 2025. április 14.; Schmidt József (1868–1933).

és énekfűzet, valamint rajzlapok lettek feltüntetve.¹⁰⁴ Ez a *Jegyzék*, mint adatlap (rózsaszín felé hajló mogorórszínű) színezett papírra lett nyomtatva, egy szín nyomtatással: sötétkék nyomdafestékekkel, talpnélküli antikva betűkkel, táblázatba rendezett sorokkal (3. kép). A nyomatkép bal oldalán Bartos Lipót akkori nyomdajelvénye szerepel. A nyomdajelvény két részre tagolt, de összekapcsolt összképet ad. Balra egy pajzs, rajta a BL monogram, illetve egy tintatartó, benne egy lúdtollal látható, jobbról pedig egy stilizált griffmadár tartja meg a pajzsot. Egy vastagabb és egy vékonyabb lénia van mindez – mintegy talapzatra állítva. Alatta a Bartos Szeged felirat, amit alulról a fenti léniasor tükörképe keretez. Balra legalul a tevékenységi kör (könyv- és papírkereskedés, könyvnyomda és könyvkötészet, és 13–71-es telefonszáma volt feltüntetve. Mindez, a teljes *Jegyzék* 2 filléres (1934) bélyeggel hitelesítve.

1940. szeptember 20-án lett kiállítva Klamár Ákosné úrnő részére (3. kép) a tankönyvek és írószerek megfizetését igazoló *Számla*. A nyomathordozó színezett (halványkék) papír, a szövege: egy szín (sötétkék) nyomtatásával készült, talpnélküli lineáris antikva betűkkel. A számla tartalmának rögzítésére a Bartos-nyomdában táblázatot alkalmaztak. Az álló tájolású oldalkép felső harmadában látható (a mai vonalkódra hasonlító) merőlegesen állított, különböző pontértékű (vastagságú) léniaival nyomtatott háttér (3. kép). Azon előrehozva, címkeként szerepeltették a *Bartos Szeged* nyomdajelvényt/céglogót, a léniaháttér jobb szélén/oldalán pedig élére állítva a Bartos nyomdajelvényt. A hitelesítése 5 filléres bélyeggel történt meg. Az általunk elért *Számla* ellenoldalán a főoldal táblázata folytatódik. A felső részén kézírással az 1056/4, alatta az 1944-es évszám lett feltüntetve. a lap alján pedig Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum pecsétje és a Leltári szám: 87.1047.1. látható.¹⁰⁵

Így csak 1934 szeptembere után következhetett be a grafikai váltás, mivel az előző nyomaton láthattuk, hogy szeptember 20-án még az első nyomdajelvényes számla volt használatban. Viszont a második, 1940-ből ismert típus sokkal egyénibb, amely mögött még inkább szakavatottabb alkotót feltételezhetünk: ez egy **b** betűvel egybeolvadó stilizált griffet ábrázol, karmaiban két festékezőlabdaccsal (4. kép) Bartos Lipót 1940.¹⁰⁶ A stílszerű grafikáját látva cégen belüli kivitelezőnek gondoljuk, Bartos László Ex librisei még inkább megerősítik ezt a sejtésünket.

---

¹⁰⁴ Elérhető online: <https://tinyurl.com/mthyez8> Letöltés: 2025. április 14.

¹⁰⁵ Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum: Leltári szám: 87.1047.1. Elérhető online: <https://tinyurl.com/nhjtms39> Letöltés: 2025. április 14.

¹⁰⁶ Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycxr3xap> Letöltés: 2025. április 30.

4. A Bartos Kiadó és termékei

Színházi Újság főelárusítója Bartos Lipót könyvkereskedő, ahol a Színházi Újság régebbi számai is kaphatók.¹⁰⁷

5. Szakmai szervezeti tagságai¹⁰⁸

A Magyar Könyvkereskedők Egylete. Még öt éves sem volt Bartos Lipót, amikor 1878. augusztus 21.-én Budapesten a Lloyd-palota kereskedelmi tanácstermében 43 könyvkereskedő megalakította a Magyar Könyvkereskedők Egyletét.¹⁰⁹ Amikor is Szegeden Burger Zsigmond özvegye, Endrényi és Társa, Traub B. és Társa valamint Várnai L. – utóbbiak ketten a Magyar Könyvkereskedők Egyletének tagjai – a könyvkiadást és könyvterjesztést végző cégek. De a II. Könyvkereskedelmi Címtár¹¹⁰ könyv- és papírkereskedőként az elárusítók és a bizományosok között is ott szerepelteti Bartos Lipót nevét, mellettük párhuzamosan feltüntetve cége alapításának az időpontját is: 1899. augusztus 1.¹¹¹ Ezt követően időről-időre találkozhatunk a nevével, amelyekből néhányat kiemelünk. Szegedről, a szegedi könyvkereskedők által a MKE delegáltja: Várnay Dezső kimentette magát a MKE január másodiki általános üléséről.¹¹² A Magyar könyvkereskedők Egylete összes tagjainak névsorában szerepel: Az Egyletben képviselt cég: Bartos Lipót Szeged, képviselő tag: Bartos Lipót.¹¹³ Illetve MKE „Jegyzőkönyv a Magyar Könyvkereskedők Egylete 1913. évi márczius hó 5-én tartott választmányi üléséről. Jelen voltak: Bartos Lipót stb.”¹¹⁴ Mellette a vidéki (és főváros környéki) egyesületi tagok üzleti helységnévtárában, Bartos Lipót.¹¹⁵ „Bartos Lipót Szeged (Klauzál-tér 5. Tel.: 13–71.) K. Z. P. I. Ny. Kt. Tulajdonos: Bartos Lipót. B. 13386/1900. Alap.: 1899. Biz.: Lőrincz Ernő.”¹¹⁶ Hasonlóképpen: a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesülete tagjainak névsorát, lezárták 1943. november 22-én. Felelős kiadó: Grandpierre Emilné. Máté nyomda Budapest, VIII., József utca 41. szám, telefon: 139–259. III. A vidéki könyvkereskedői

¹⁰⁷ *Színházi Újság* (szerk.): Dr. Lugosi Dömötör. Szeged, 3. évf. (1911) 14. sz. 11.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/auv5bttta> Letöltés: 2025. április 12.

¹⁰⁸ A dolgozatban megjelölt tagságokon túl még egyéb helyeken is elérhetőek: Gulyás: *Magyar Könyvészet*, 16., 27.

¹⁰⁹ Varga Sándor: A Magyar Könyvkereskedő Egyletének alapítása. Fejezetek a magyar könyvszakma történetéből. Budapest: Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete, 1980. 195.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/mt8mf2d4> Letöltés: 2025. április 11.

¹¹⁰ Elérhető online: <https://tinyurl.com/yc7tw87v> Letöltés: 2025. április 11.

¹¹¹ Glück Soma (szerk.): *Magyar Könyvkereskedők Évkönyve*. 10. évf. I. Magyar Könyvészet 1899. Budapest: Magyar Könyvkereskedők Egylete, 1900. 432., 250. Elérhető online: <https://tinyurl.com/5n8tttd78> Letöltés: 2025. április 23.

¹¹² *Corvina*, 30. évf. (1907) 1. sz. 3. Elérhető online: <https://tinyurl.com/bde9sy4d> Letöltés: 2025. május 1.

¹¹³ *Corvina*, 30. évf. (1907) 21. sz. Melléklet. 1. Elérhető online: <https://tinyurl.com/r3xnmwt7> Letöltés: 2025. április 6.

¹¹⁴ *Corvina*, 36. évf. (1913) 7. sz. 1. Elérhető online: <https://tinyurl.com/csnmatwe> Letöltés: 2025. április 6.

¹¹⁵ Uo. 30.

¹¹⁶ Uo. 6.

szakosztály tagjai: Bartos Lipót, Szeged.¹¹⁷ De a *Corvinában*, a Magyar Könyvkereskedők Egyesületének közlönyeiben még további találatokra lelhetünk, illetve könyvkereskedői szakiskola is megemlítésre került.¹¹⁸ A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyesületeinek (MKBE) Hivatalos Közlönye a *Typographia* című folyóirat volt, melyben többször is feltűnik Bartos Lipót neve. 1910-ben például, az árszabályozást aláírók között,¹¹⁹ vagy az Aradon 1910. október 9-én tartott szakegyleti választmányi ülésről, a Jegyzőkönyv egyik hitelesítője is Bartos Lipót volt.¹²⁰ De más alkalmakkor is jelen volt a MKE éppen aktuális ülésein, választmányi ülésein. „Jegyzőkönyv a Magyar Könyvkereskedők Egylete 1913. évi március hó 5-én tartott választmányi üléséről. Jelenen voltak: Bartos Lipót stb.”¹²¹ A Budapesti papírkereskedők Egyesületének Hivatalos Közlönye volt a *Papír-Szaklap*. Egy 1924-es számából megtudhattuk, hogy az Egyesület névváltoztatást fogantatosított és „Magyar Papír és Írószerkereskedők Országos Szövetsége lett. Tanoncoktatás kérdése is napirendre került. Az újonnan megválasztott alelnökök között: „Bartos Lipót (Szeged) a vidéki kereskedők panaszát mondotta el keresetlen szavakkal s a vidék nevében köszönettel fogadja a bizalmat.”¹²² Itt kell megemlítenünk egy statisztikai kimutatást is, amely a Szeged-városi Kereskedő tanonc-iskola Értesítőjében szerepel, és az 1904–1905. iskolai évről adtak ki.¹²³ Cégenként sorba vették azt, hogy mely kereskedő hány fiataalt iskolázott be, a tanoncaik pedig hányadik évfolyamba jártak. Így Bartos Lipót könyv- és papírkereskedő nevénél egy fő harmadikos tanuló szerepel. (Endrényi Imre könyv- és papírkereskedő esetében pedig egy második évfolyamos tanonc.) Ebből is látható, hogy az ifjúság, a szakmai utánpótlás kinevelése fontos volt Bartos Lipót számára is.

6. Álláshirdetések, reklámok

Fejlődő vállalkozásáról sok mindent elárulnak az általa feladott álláshirdetések is, melyek közül időrendben haladva néhányat bemutatunk. Jó szaktársi kapcsolatról vall mindjárt az elsőnek kiválasztott 1907-es álláshirdetés, amelyben Bartos Lipót nem saját magának, hanem egy kartársának próbál a segítségére lenni.¹²⁴ Az általunk másodiknak kiválasztott: „Első segédi

¹¹⁷ Elérhető online: <https://tinyurl.com/mr3wn3sx> Letöltés: 2025. április 24.

¹¹⁸ Elérhető online: <https://tinyurl.com/rta6j4uk> Letöltés: 2025. május 1.

¹¹⁹ *Typographia*, 42. évf. (1910) 33. sz. Elérhető online: <https://tinyurl.com/y2cnvem7> Letöltés: 2025. május 1.

¹²⁰ Elérhető online: *Typographia*, 42. évf. (1910) 43. sz. Letöltés: 2025. május 1.

¹²¹ *Corvina*, 36. évf. (1913) 7. sz. 1. Elérhető online: <https://tinyurl.com/csnmatwe> Letöltés: 2025. április 6.

¹²² *Papír-Szaklap*, 3. évf. (1924) 17–19. sz. 3. Elérhető online: <https://tinyurl.com/yjwk5bfy> Letöltés: 2025. április 19.

¹²³ Hauser Rezső Sándor: A Szeged-városi Kereskedő tanonc-iskola Értesítője az 1904–1905. iskolai évről. Szeged: Uő. 1905. 34. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4v5cw9f6> Letöltés: 2025. április 19.

¹²⁴ „Könyv-és papírkereskedő, ki a nyomdai, valamint, a könyvkötészeti munkák felvételében is teljesen jártas, 9 éve önállóan működik, mint üzletvezető állandó alkalmazást keres. Belépés július – augusztus hónapban történhetik. Személyes tárgyalásra is hajlandó. Megkeresések Bartos Lipót könyvkereskedő úrhoz Szegedre kéretnek, ki

állás betöltésére keresek egy agilis jómodorú komoly embert, ki a szakmában tökéletesen jártas és a könyvszakma önálló vezetésére vállalkozik. A német nyelv leírása szóban és írásban megkívántatik. Megfelelő erőnek jó dotacziót és állandó kellemes kondicziót biztosítok. Az ajánlathoz a fényképet is kérem mellékelni. Bartos Lipót könyv- és papírk. Szegeden.”¹²⁵ Ebből a segédet kereső hirdetéséből kiderül, hogy már nem is egy alkalmazottja volt, mivel első segédet keres, és négy elvárását fogalmazta meg a leendő alkalmazottjával szemben. Mellette a javadalmazásra és a jó munkahelyi környezetre fókuszálva próbálta az érdeklődést felkelteni. Pár héttel később – szintén a *Magyar Könyvkereskedők Egyletének Közlönyében*, annak a *Magyar Könyvészet* című mellékletében keres segédet.¹²⁶ A hirdetésből látható, hogy egyre magasabbak voltak az elvárásai a leendő segédeivel szemben, hiszen – ma úgy is mondhatnák, hogy egy multifunkciós alkalmazottat keresett – a könyvesbolti eladó, a papírkereskedés támogatása, a kirakatrendezés is a munkaköri kötelessége lett volna az illetőnek. Hirdetését ugyanabban az évben többször is feladta a Magyar Könyvkereskedők Egyletének a lapjában.¹²⁷ Egy 1927-es hirdetése például jóval visszafogottabb volt: „Bartos Lipót Szeged megbízható, precízen dolgozó fiatal segédet keres augusztus elsejére.”¹²⁸ Úgy véljük, hogy korszakalkotó ötletnek minősülhetett 1926-ban a szegedi kereskedők azon ötlete, hogy az akcióban részvevő üzletekben történt vásárlás után a *Délmagyarország* apróhirdetési rovatában ingyen hirdetést tudtak feladni.¹²⁹

7. Bartos Lipót a műkedvelő, és néhány festménye, valamint jótékonykodása

1917-ben megalakult Szegedi Műbarátok Köre, és a helyi műgyűjtők képeiből kiállítást rendeztek. A tárlat katalógusába Móra Ferenc írta az előszót. 1920-ban pedig létrejött a Szegedi Múzeumbarátok Társasága. A két világháború között Szegeden több kisebb – polgári családokhoz kötődő – műgyűjtő élt. Bartos Lipót papírkereskedőtől – az említett 1938-as szegedi kiállítás katalógusa szerint – egy salzburgi barokk mester művét és Ribera: Szt. András

---

szívességéből azt továbbítja.” *Corvina*, 30. évf. (1907) 14. sz. 76. Elérhető online: <https://tinyurl.com/bddxkuwd> Letöltés: 2025. április 23.

¹²⁵ *Corvina*, 31. évf. (1908) 5. sz. 34. Elérhető online: Letöltés: 2025. április 23.

¹²⁶ „Bartos Lipót könyvkereskedése Szeged, keres f. év május hó 1–15-én történő belépésre egy komolyabb, jobb modorú könyv- és papírkereskedő-segédet, aki jobb vevőközönség kiszolgálásában, valamint kirakatrendezésben elsőrendű erő. Csakis olyan urak küldjék be ajánlataikat, akik a fentieknek eleget tehetnek, és tartós állásra reflektálnak. Fényképes ajánlatok bizonyítvány-másolatokkal és fizetési igény kitüntetésével küldendőkhöz. Kezdő urak ne ajánlkozzanak.” *Corvina*, 37. évf. (1914) 10. sz. 64. Elérhető online: <https://tinyurl.com/wx3xn56d> Letöltés: 2025. április 8.

¹²⁷ Könyv- és papírkereskedő segédet keres: *Corvina*, 37. évf. (1914) 11. sz. 69. Elérhető online: <https://tinyurl.com/y8buhcfw> Letöltés: 2025. április 23.; Könyv- és papírkereskedő segédet keres: *Corvina*, 37. évf. (1914) 13. sz. 82. Elérhető online: <https://tinyurl.com/45jfjemt> Letöltés: 2025. április 23.

¹²⁸ *Corvina*, 50. évf. (1927) 29. sz. 134. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4b55s3md> Letöltés: 2025. április 23.

¹²⁹ *Délmagyarország*, 2. évf. (1926) 100. sz. 10. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2h8rfktn> Letöltés: 2025. április 20.

megfeszítése c. alkotását mutatták be.¹³⁰ Az itt kiemelték mellett még más műalkotások is gazdagították a gyűjteményét. Mindezt Marjanucz László: *A szegedi zsidó polgárság műértékeinek sorsa a deportálások idején (Adalékok a zsidó-törvények szegedi végrehajtásához)*¹³¹ című munkájából tudhatjuk. Kettőt is megemlít: Hódi Géza¹³² alkotását: a *Szánkót*. Fekete akvarell. (Volt tulajdonos neve: Bartos Lipót.) A másikat pedig – Dinnyés Ferenc:¹³³ *Utcarészlet* címet viselő szintén fekete színű képét. (Volt tulajdonos neve: Bartos Lipót.)

„Szegediek a szlavóniai magyaroknak. A szlavóniai *Maradék* nevű magyar községbeliek közkönyvtárára indított gyűjtés jelentős eredménnyel végződött. Kb. 500 darab könyv és füzet, továbbá 51 korona gyűlt össze. Karácsonyi ajándékkul holnap indul útnak a nagy láda könyv Kozma Géza református lelkész, olvasóköri elnök címére. Móricz Pál, a Szegeden is jól ismert író, a mozgalom megindítója köszönetét fejezte ki az adakozóknak. [...] Bartos Lipót 4.”¹³⁴

Adományok a kis rongyos-akció javára. A „kis rongyos” akció javára hétfőn a következők adakoztak a főispáni hivatalban: Bartos Lipót 100.¹³⁵

8. Bartos Lipót a szabadkőműves¹³⁶

2013-ban az *Aetas*-ban publikált Orbán Róbert, Péter László, Vári László a Magyarországi Szabadkőművesek Reform Nagypáholyáról,¹³⁷ amelyben – időrendben: első ízben – 1913-ban tűnik fel Bartos Lipót neve. Másodszor ott szerepel a Klauzál Gábor Páholy¹³⁸ újraválasztott tisztikarának névsorában. A szegedi reform páholyok részben és „Espersit naplójában az 1925/26-i szabadkőműves évi megnyitó munkájáról közölte Taraszovits Ödön titkári beszámolóját, Klauzál Gábor Páholy újraválasztott tisztikarának névsorával: Espersit János főmester, Fischer Izsó és Dávid Sándor helyettes főmesterek, Jónás Ernő I. felügyelő, Vigyázó Rezső II. felügyelő, Taraszovits Ödön, titkár, Kaufmann Emil kincstáros, Tóth Ernő szertartásmester, Gerő Samu könyvtárnok, Bartos Lipót gazda és vigyázó. Szerepel még a

---

¹³⁰ *Művészettörténeti Értesítő*, 20. évf. (1971) 1. sz. 24. Elérhető online: <https://tinyurl.com/yushxzh2> Letöltés: 2025. április 20.

¹³¹ Elérhető online: <https://tinyurl.com/39zdta2s> Letöltés: 2025. április 19.

¹³² (1881–1942)

¹³³ (1886–1958)

¹³⁴ *Szegedi Napló*, 34. évf. (1911) 304. sz. 6. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2vbkfyfyr> Letöltés: 2025. április 12.

¹³⁵ *Szegedi Új Nemzedék*, 7. évf. (1925) 285. sz. 4. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mtv9kun9> Letöltés: 2025. április 19.

¹³⁶ Orbán Róbert – Péter László – Vári László: A Magyarországi Szabadkőművesek Reform Nagypáholya. *Aetas*, 28. évf. (2013) 4. sz. 145–165. Elérhető online: <https://tinyurl.com/3pfpmbybk> Letöltés: 2025. április 14.

¹³⁷ MSzRN

¹³⁸ KGP

levélben a meg nem jelentek névsora: Gaszner, Kirchenmayer, Szécsény és Virágh (kimentették magukat) valamint Unger, Grosz és id. Suhajda (akik nem reagáltak a meghívóra). Szó esik a keresők [jelentkezők] feletti golyózásról [szavazásról]. Jelen voltak még az Amicitia páholyból Gyólay, Dettre és Meinsl, akik részt szoktak venni a Klauzál páholy munkáin, és szó esett szimbolikusokról, akiket meghívtak, de kimentették magukat. E dokumentumban nem szerepelnek, de Espersit naplójából kiderül, hogy a páholyhoz tartozott még Makóról Könyves-Kolonics József, Battonyáról Kaufmann Gyula gyógyszerár és Bock ügyvéd.”¹³⁹ Két évtized múlva 1945 után foglalkoztak a tanulmány írói újra Bartos Lipót személyére is kiterjedően a szegedi szabadkőműves vonallal, és kutatásaik során az alábbi eredményre jutottak. „1945 után Szegeden újjáalakult az Árpád páholy a régi Árpád és Szeged páholy tagjaiból. Az Országos Levéltár szabadkőműves iratait átnézve kiderült, hogy a volt Klauzál Gábor reform páholy tagjai közül Bartos Lipótot és Taraszovits Ödönt keresőként (jelentkezőként) vették nyilvántartásba, de ténylegesen csak Bartos lett az Árpád páholy tagja, később könyvtárosa. Diósszilágyi Sámuel levélben ajánlotta az újjászerveződő Árpád páholy vezetőinek figyelmébe Könyves-Kolonics Józsefet, mint régi szabadkőművest, de ő sem szerepelt később a páholy taglistáiban. Úgy látszik, hogy a szimbolikusok szerint irreguláris Klauzál Gábor Páholy tagjait profánnak [nem szabadkőműves] tekintették, s ha be akartak lépni az Árpád páholyba, akkor nekik is át kellett (immár másodszor) esniük a szabadkőműves felvételi szertartáson. Bartos Lipót ezt vállalta, Könyves-Kolonics és Taraszovits nem.”¹⁴⁰ Végül negyedszer az összefoglaló táblázatban: az MSzRN tagjaival kapcsolatos adatoknál, a 33 prominens személyek között találkoztunk Bartos Lipót nevével.¹⁴¹ Bartos Lipót szabadkőműves múltját illetően kutatásink során még a következő információ jutott a birtokunkba. A *Szegedi Hírlap* két korabeli száma is foglalkozott a szegedi KGP és az Amicitia Páholy működésével: „Szabálytalan szabadkőműves páholy működik Szegeden. *Szegedi Hírlap*, 2. évf. 1929. augusztus 19. 3. Riadalom a „Klauzál Gábor” és az „Amicitia” szabadkőműves páholyok berkeiben a Szegedi Hírlap leleplezései miatt. *Szegedi Hírlap*, 1929. augusztus 26. 3.”¹⁴² A fentebb idézet tanulmány három kutatója megállapította, hogy 1910 után hazánkban 1929-ig hat páhollyal működtek az MSzRN-ek. Majd részletezték, hogy az F.Z.A.S. patense alapján dolgoztak és annak megreformált rítusait követték. 1920-ban betiltották ugyan, de még majdnem egy évtizedig, legalább 1929-ig tovább működött. A páholyvezetők és tagok mindenképpen a kor helyi progresszív személyiségei

---

¹³⁹ Uo. 157.

¹⁴⁰ Uo. 159.

¹⁴¹ Uo. 164.

¹⁴² Uo. 146.

voltak. Esetünkben – e dolgozat kapcsán – és Bartos Lipót szabadkőműves ténykedésével, szerepvállalásával, valamint a szegedi „Amicitia” páhollyal kapcsolatban a számtalan nyitott kérdés megválaszolásához további kutatómunkára lenne szükség.¹⁴³

9. Két dátum között – A lezárt zsidó bolt, a lezárt könyvkereskedés

„1944 tavaszán–nyarán közel 9 ezer zsidót zártak gettókba Szegeden és környékén, majd a szegedi gyűjtőtáborból június utolsó napjaiban három szerelvénnyel deportálták őket.”¹⁴⁴ Ez volt a Bartos Lipót kis családjának a sorsa is.¹⁴⁵

Az 3. táblázatba foglaltuk: „Petőfi nyomda.” 1947. március 8-án indították a *Tiszatáj* első számát. „A Szegedi Városi Nyomda igazgatója és főkönyvelője a szovjet csapatok elől elmenekült, a nyomda dolgozói Kiss István főgépimestert bízta meg a teljesen sértetlen és papírkészlettel is rendelkező nyomda vezetésével. Munkájuk azonban néhány plakát és a szovjet katonai szervek számára készített nyomtatvány kivételével nem volt (a nyomda cirill betűkkel is fel volt szerelve), s a pénztár üres lévén, a munkásokat nem tudták fizetni. Elemi követelmény volt egy olyan kiadvány gyors elkészítése, melynek forgalomba hozása nem okoz gondot. Ezért merült fel egy magyar-országi zsebszótár kiadásának ötlete. Hogy a szerkesztéssel való veszélyeséget is „megtakarítsák”, a Klauzál téren levő, Bartos Lipót-féle („zsidóbolt”-ként lezárt) könyvkereskedésből „szereztek” egy példány Magyar-országi Lingua-társalgási zsebkönyvet, jelentéktelen módosításokkal ezt szedték ki, és a szovjet városparancsnok engedélyével nyomtatták igen nagy mennyiségben. A nyolcadrét alakú kis kiadvány egy része piros borítóval jelent meg. Mivel a fasiszta propaganda hatására sokan féltek meg a szovjet hadseregtől, azok is igyekeztek ilyen „piros könyvecske” birtokába jutni, akiknek semmi szükségük nem volt rá. A szótár pontosan két héttel Szeged felszabadulását követően, 1944. október 23.-án az utcán volt. A *Szegedi Népakarat* október 24-i (6.) számában már az erről szóló hirdetés (ezzel a felszabadulást követő első könyvhirdetés) is megjelent. „Szenzációs! Szenzációs! Most jelent meg a liliputi magyar-országi zsebszótár a kiejtés megjelölésével 2.50 P-s darabonkénti árban kapható a Szegedi Városi Nyomdában Kárász utca 9. bejárat a kapu alatt, és az összes könyvkereskedésekben.” Az első kiadást hamarosan követte a második. A

¹⁴³ A dolgozat terjedelme és a kutatás behatárolt időintervalluma ezt már nem tette lehetővé.

¹⁴⁴ Frojimovics Kinga – Molnár Judit: *Szeged–Strasshof–Szeged*. Szeged: SZTE ÁJTK Politológiai Tanszék – Szegedi Magyar–Izraeli Baráti Társaság, 2021. 260., Fülszöveg. Elérhető online: <https://tinyurl.com/yvxnuy8b> Letöltés: 2025. május 2.

¹⁴⁵ Velük kapcsolatosan mindeddig nem sikerült a visszaérkezésük után Velük készült jegyzőkönyvet megtalálnunk, ezért egy hozzájuk hasonlóan vagyonos szegedi szőnyegkereskedő vallomását olvastuk el. [I.e. A DEGOB 3576. számú jegyzőkönyve – Kármán Arnold 1945. november 15. Felvétel Szegeden 1945. november 15-én a Nemzetközi Vöröskereszt helyiségében, Bocskai u. 11.] Frojimovics – Molnár: *Szeged–Strasshof–Szeged*, 110–114.

könyvecskék gyorsan gazdára találtak, a nyomdai munkások fizetésének gondja ezzel megoldódott. Varga Sándor.” 1944-ben főgépmeister, Kiss István, megbízott nyomdavezető volt. Varga Sándor: A felszabadulás utáni első könyvkiadvány¹⁴⁶ című munkájában bővebben is olvashatunk a történetekről. Végezetül a 4. táblázatban közöljük, hogy Bartos Lipót feleségével 1946. május 4.-én Hauskirchenből – visszaérkeztek Szegedre.¹⁴⁷ Mindezeket tudván teljesen érthetetlen módon 1945 után társtagként tüntették fel a fiút – Bartos Lászlót,¹⁴⁸ akit 1944-ben elhurcoltak, utána már nem tért haza. A kényszermunkát követően hadifogoly lett, és holocaust áldozatként halt meg.¹⁴⁹ A Bartos család tagjai közül többen a Szegedi Zsidó temetőben nyugszanak. Síremlékük műköből készült, fehér márványlappal. Bartos Lipót is oda van eltemetve, de neve nem szerepel a síremléken.¹⁵⁰

IV. Compendium

Célkitűzéseinknek megfelelően betekintettünk a 20. század első négy évtizedének szegedi kereskedői világába. Bartos Lipót személyében megismertük a könyv- és papírkereskedelem, a nyomdászat, a könyvkötészet területén egyaránt otthonos mozgó, kiváló vezetői képességekkel rendelkező szakembert. Kutatási eredményeink bizonyították, hogy amibe belefogott azon áldás volt, szépen haladt az általa választott úton. Már kereskedői pályája elején jól látszott, hogy a pontosan tudta, mit szeretett volna elérni. Egy évtizeddel az indulása után a *Nyomdaipar Magyarországon* című szakmai folyóiratban egy olyan negyed oldalas hirdetést adott fel,¹⁵¹ amelyben három pozícióra hirdetett meg állást. A nyomdavezetői betöltéséhez nagyon magasra tette a léceket. Olyan elvárásai voltak az aspiránsokkal szemben, hogy valóban ember kellett, hogy legyen a talpán, aki azt megugrotta.¹⁵² A második állás egy ügyes gépmeister számára vált nyitottá. Ezt most itt az összefoglalóban azért emeljük ki ennyire, mivel egyes egyedül itt bukkantunk rá arra, hogy tulajdonképpen milyen nyomdagépekkel rendelkezett Bartos Lipót nyomdája. Egy nagy gyorssajtó és két amerikai nyomdagép önállóan,

---

¹⁴⁶ *Magyar Könyvszemle*, 87. évf. (1971) 1–4. sz. 339. Elérhető online: <https://tinyurl.com/9ey4jw6m> Letöltés: 2025. április 27. 1913-tól könyvkereskedés.; Cégtulajdonos: Hézső Sándor.; Talán azonos a Tevéllel. A Szegedi Új Nemzedék Lapvállalat Rt. egyik alapítója.; *Magyar Könyvszemle*, 17. új évf. (1909) 1–4. sz. Melléklete: A hazai nyomdák 1908-ban. 20.] Elérhető online: <https://tinyurl.com/3myr7vf5> Letöltés 2025. április 9.

¹⁴⁷ Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdz2prrr> Letöltés: 2025. április 1.

¹⁴⁸ Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 13.

¹⁴⁹ Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdz2prrr> Letöltés: 2025. április 13.

¹⁵⁰ Felesége Schaffer Zsófia 1878–1957, leányuk Bartos Júlia Lili férjével dr. Plegmann Imrével lettek ugyanoda eltemetve. Bartos László neve mellett a 1942-es veszteség áll. Mellettük szintén egy nagyobb családi síremlék, fekete gránit fedkövel takarja Schaffer Dávid és felesége Koenig Nanetta földi maradványait. Schaffer Gyula és felesége Löbl Olga nevei olvashatóak, szemben, az út túloldalán pedig Janikovszky Éva sírja van.

¹⁵¹ *Nyomdaipar Magyarországon*, 9. évf. (1910) 9. sz. 10.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/mcajc77h> 2025. május 2.

¹⁵² Magyarul és németül egyaránt tökéletes és önállóan dolgozó betűszedőt, korrektort, munkákat beosztó és kiosztó, valamint erélyesen felügyelő és ellenőrző alkalmazottat keresett.

egy személyben való üzemelése, és már a színnyomtatásban is kellő gyakorlattal rendelkezés volt az elvárás. A harmadik állás betöltésére egy komolyabb könyvkötőt kívánt felvenni. A protokollon túl a kézi aranyozásban is kellő szaktudással és gyakorlattal rendelkezőt keresett. Mindhárom esetben – mint egy korabeli jó HR-es – a szakmai múltjukat, valamint fizetési igényüket is előre meg szeretne volna ismerni.

Tanulmányunkban bizonyítottuk Bartos Lipót kereskedelmi- és nyomdaipari tájékozottságát és rátermettségét. Munkánk közben láthattuk, hogy szinte minden egyes részterületen és irányban érdemes lenne a kutatást folytatni. Jó lenne tudnunk, hogy mely ingatlanok voltak a birtokában, milyen arányban oszlottak meg a vállalkozásában az egyes részterületek bevételei, mekkora forgalmat tudtak lebonyolítani. Konkrétan mely papírgyárakkal állt kapcsolatban, milyen volumenben tudott íves, vagy tekercses papírokat forgalmazni, kikből és mely nyomdákból tevődött össze a vevőköre. Munkakapcsolatban állt-e Szénási Bélával, a korszak legjelentősebb papír nagykereskedőjével, vagy a gyomai Kner családdal? Milyen iratanyag maradt fenn a családjával kapcsolatban. Gondolva itt hivatalos, szakmai, nyomdai gyártási folyamatok dokumentációira, vagy akár magán levelezésre, egyéb kordokumentumokra, fényképekre is. A Szegedi Zsidó Hitközségen belüli szakmai, szaktársi kapcsolatai és érdekes vonal lehetne a teljes személyiségének megismerése felé. Hiszen azt már megtudhattuk, a szegedi hittestvéri közösségen belül is 11 könyv- és papírkereskedő, illetve 10 nyomdász szaktársa is volt. Akkor még nem is beszéltünk az 3. táblázatunkban feltüntetett 66 szegedi nyomdáról/nyomdászról, vagy a szegedi könyvkötő mesterekről, az általunk eddig fellelt valamennyi szegedi könyvkereskedőről. Csak remélni tudjuk, hogy munkánkat folytatni tudjuk, és útkészítők is lehettünk további kutatók számára.

Rövidítések. Sajtó

CTRC = Clavis Typographorum Regionis Carpathicae

F.Z.A.S. = Freimaurerbundes Zur Aufgehenden Sonne

KGP = Klauzál Gábor Páholy

MKE = Magyar Könyvkereskedők Egylete

MKBE = Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyesülete

MPKOE = Magyar Papírkereskedők Országos Egyesülete

MSzRN = Magyarországi Szabadkőművesek Reform Nagypáholy

RÚF = Revidiált új fordítás, Biblia

Sajtó

Aetas, 2013

Alföldi Méhészet, 1920

Corvina, 1901, 1907, 1908, 1910, 1913, 1914, 1927

Demográfia, 1964

Déliab, 1933

Délmagyarország, 1926, 1930, 1932, 1934, 1938, 2010

Gyermekek világa, 1913

Irodalomtörténet, 1959

Kincskereső, 2013

Központi Értesítő, 1900

Magyar Kereskedők Lapja, 1930

Magyar Könyvszemle, 1909, 1910, 1957, 1971

Magyar Közlöny, 1946, 1947, 1950, 1952,

Művészettörténeti Értesítő, 1971

Nyomda- és rokonipar, 1925, 1937

Nyomdaipar Magyarországon, 1910

Papír-Szaklap, 1924

Polgári Iskolai Közlöny, 1908

Szeged, 1925, 2018

Szeged és Vidéke, 1904, 1908, 1915

Szegedi Napló, 1891, 1911, 1922

Szegedi Új Nemzedék, 1925, 1939

Színházi Ujság, 1911

Tiszatáj, 1947

Szakirodalom

Adamikné Jászó Anna: *Az olvasás múltja és jelene*. Budapest: Trezor Könyv- és Lapkiadó, Terjesztő Bt., 2006. 609. <https://tinyurl.com/fxwtswfu>

Apró Ferenc: Zsidó képzőművészek Szeged művészettörténetében (1901–1945). In: Zombori István (szerk.): *A szegedi zsidó polgárság emlékezete*. Szeged: Móra Ferenc Múzeum, 1990. 224., 95–108., 105. <https://tinyurl.com/5n6b96a5>

Ábrahám Vera: Szeged zsidó temetői. *Honismeret*, 39. évf. (2011) 4. sz. 46–48. <https://tinyurl.com/2ewm7v97>

Ábrahám Vera: *Lőw Immánuel sírversei. Textusok a szegedi neológ izraelita temetőben.* Magyar Zsidó Szemle Füzetek 3. Sorozatszerkesztő: Lichtmann Tamás. MTA-ORZSE Zsidó Kultúratudományi Kutatócsoportja és az Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem. Budapest, 2009. 93.

Bakos Katalin: A magyar tervezőgrafika kezdetei. Üzleti nyomtatványok kiállítása az Országos Levéltárban. *Levéltári Szemle*, 49. évf. (1999) 3. sz. 69–74. <https://tinyurl.com/3eav38sc>

Ballagi Aladár: *A magyar nyomdászat története fejlődése.* Budapest, 1878. 242. <https://tinyurl.com/v7nkbkh4>

Banner János: *Szegedi szükségpénzek.* Dolgozatok a Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem Archaeologiai Intézetéből, 1926. 224., 37–38. <https://tinyurl.com/54nvvd8u>

Barta Tamás: *A papír összetételei, szilárdsági tulajdonságai.* Budapest: Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, é. n. 67. <https://tinyurl.com/frd7rmb8>

Bálint László: *A kommunista párt öklei – Államvédelmi és állambiztonsági tisztek Szegeden és Csongrád megyében 1944–1990.* Budapest: Kárpátia Stúdió Kiadó, 2014. 304.

Bene Zoltán: *Apró Ferenc: Engel Lajos és Szeged várostörténeti és kulturális folyóirat.* 2025.04.08. <https://tinyurl.com/2d7hzpmn>

Berényi Zsuzsanna Ágnes: *A szabadkőművesség kézikönyve.* Budapest: Heraldika Kiadó, 2001. 274.

Blazovich László (szerk.): *Szeged rövid története.* Szeged: Csongrád Megyei Levéltár, 2007. 344. <https://tinyurl.com/2s3wtd8c>

Cservenák Zoltán: *Kucses Éva – Naplóm.* 2023.08.07. 14:28 <https://tv.szeged.hu>

Csiffáry Gabriella: *Születtem...* Magyar színészek önéletrajzai. Budapest: Palatinus, 2001. 522

Dányi Dezső: Az írás-olvasás terjedése Magyarországon. *Demográfia*, 7. évf. (1964) 2. sz. 310–313. <https://tinyurl.com/bdfav6x9>

Dobó József – Papp Gyula: *Szeged története 1–4. Kronológia a kezdetektől 1944-ig.* Szeged: Somogyi Könyvtár, 1994. 3 766.

Donászy Kálmán: *A Borkman-villa titka.* Budapest: Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó, 1974. 215.

Dömölki János: A szabadkőműves Szövetség a zsidó és a protestáns sajtó tükrében. Budapest: Magánkiadás, 2021. 348. <https://tinyurl.com/bepjr4de>

Dunainé Bognár Júlia – Kanyó Ferenc: *A második világháború szegedi hősei és áldozatai.* Tanulmányok Csongrád megye történetéből 23. Szeged, 1996. 517., 166. <https://tinyurl.com/yke8vpsa>

Ecsedy Judit, V. – Simon Melinda: *Kiadói és nyomdászjelvények Magyarországon 1488–1800*. Budapest, Balassi Kiadó – OSZK, 2009. 212. <https://tinyurl.com/ycxr3xap>

Frojimivics Kinga – Molnár Judit: *Szeged–Strasshof–Szeged*. Szeged: SZTE ÁJTK Politológiai Tanszék – Szegedi Magyar–Izraeli Baráti Társaság, 2021. 260. <https://tinyurl.com/yvxnuy8b>

Gaál Endre: Adalékok a szegedi nyomdai munkások mozgalmának történetéhez 1890–1934. In: Gaál Endre – Serfőző Lajos (szerk.): *Tanulmányok Mérei Gyula születésének 75. évfordulójára*. Szeged: 1976. 99–100. <https://tinyurl.com/2s3myd6w>

Gaál Endre: *A szegedi nyomdászat 1801–1918*. Tanulmányok Csongrád megye történetéből 30. Szeged: Csongrád Megyei Levéltár, 2001. 356. <https://tinyurl.com/4mbpcazv>

Gaál Endre – Szabó Ferenc: *Adatok a szegedi Grünnyomda történetéhez (1811–1847)*. Tanulmányok Csongrád Megye történetéből 19. század. Szeged: Csongrád Megyei Levéltár, 1978. 303., 5.

Galgóczi Móni: *Janikovszky Éva (Életrajz)*. ekultura.hu 2004. május 20. <https://tinyurl.com/3ytjmjd4>

Gál Endre: A szegedi nyomdászat 1920-tól a 20. század végéig. *Acta Historica*, 123. évf. (2005) 63–103. <https://tinyurl.com/b39sdzuh>

Gárdonyi Béla: Bartos Gyula jubilál. *Déliab*, 7. évf. (1933) 48. 16–17. <https://tinyurl.com/anwruhep>

Gulyás Pál: *Magyar Könyvkereskedők Évkönyve 1930*. Budapest: Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesülete, 1932. 370. <https://tinyurl.com/5bp4wd5e>

Glück Soma: *Magyar Könyvkereskedők Évkönyve*. 10. Évfolyam. I. A Magyar Könyvészet. Budapest: Magyar Könyvkereskedők Egylete, 1900. 432. <https://tinyurl.com/5n8tttd78>

Glück Soma: *Magyar Könyvkereskedők Évkönyve*. Könyvkereskedelmi Címtár. II. 1901. 193–268., 214. <https://tinyurl.com/yc7tw87v>

Habermann Gusztáv: *Személyi adattár a szegedi polgár-családok történetéhez* – Tanulmányok Csongrád megye történetéből 19. Szeged: Csongrád Megyei Levéltár, 1992. 323. <https://tinyurl.com/bdfpcb7d>

Hajdú Mihály: A héber-zsidó névadás. *Névtani Értesítő*, 24. évf. (2002) 67–79. <https://tinyurl.com/bddjd4r4>

Halász Alfréd (szerk.): *Nyomdász Évkönyv és Utikalauz*. 42. évf. Budapest: A Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete, 1943. 176. <https://tinyurl.com/zey3wvhn>

Hegedüs Márton (szerk.): *A magyar hadviselt zsidók aranyalbuma az 1914–1918-as világháború emlékére*. Budapest: Fodor József, 1940. 562., 355. [Szeged izr. hadviseltjei: 353. oldaltól.] <https://tinyurl.com/ykpnn5vx>

Hollósi Ödön – Vogel Antal: *Szeged Város Címtára*. Szeged: Engel Lajos, 1911. 444., 102. <https://tinyurl.com/mrad3cr2>

Ilkei Csaba: *Szabadkőművesek, papok, bankárok, titkos szervezetek*. Digitális könyv. Uő. 2013. 243. <https://tinyurl.com/8djamyhw>

Janikovszky Éva: *Naplóm, 1938–1944*. Budapest: Móra Könyvkiadó, 2020. 198.

Jászberényi József: *A magyarországi szabadkőművesség története*. Budapest: Print X Budavár Kiadó, 2005. 168.

Kántás Balázs – Szabó Piroska: *Szabadkőművesség és Ellen-Szabadkőművesség*. Budapest: Horthy-korszak Történetének Kutatásáért Társaság, 2023. 305. <https://tinyurl.com/2s42m9e7>

Kiss Bettina Nikolett: *Janikovszky János sose fogja eladni anyja lakását*. 2022.04.22. 18:37 <https://tinyurl.com/5n76ruex>

Kiss Noémi: *Felnőttek iskolája. Janikovszky Éva és a meseírás*. Digitális. 2012.05.05. <https://tinyurl.com/25tuew2h>

Kiszely Gábor: *A szabadkőművesség*. Budapest: Korona Kiadó Kft., 1999. 178.

Komáromi Gabriella: Kucses Éva gyermekkora, kamaszkora. Részletek Komáromi Gabriella Janikovszky Éváról készülő monográfiájából. In: *Kincskereső*, 37. évf. (2013) 2. sz. 54–62.

Komáromi Gabriella: *Janikovszky Éva – Pályakép mozaikokban*. Budapest: Móra Könyvkiadó, 2014. 336.

Komáromi Gabriella: *Janikovszky Éva és Szeged. Az író halálának 15. évfordulójára*. Szeged: 2018. <http://szegedfolyoirat.sk-szeged.hu>; <https://tinyurl.com/msbk5nnv>

Komáromi Gabriella: Janikovszky Éva és Szeged. *Szeged várostörténeti és kulturális folyóirat*. 2018.09.24. <https://tinyurl.com/msbk5nnv>

Komoróczy Géza: *A Zsidók története Magyarországon II. 1849-től a jelenkorig – Hungaria Judaica* 27. Pozsony: Kalligram, 2012. 1224. <https://tinyurl.com/v7a2bb5j>

Kubinyi Ferenc: *Fekete Lexikon I. 1945–1956*. Kiadás helye: n. a., Malomfalvi Kiadó, 1994. 303., 97.

Lengyel András: A szegedi Prometheus nyomda (1926–1935). In: *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*. Szeged: Uő., 1989. 480–502. <https://tinyurl.com/y2r6edcm>

Lévai Jenő: *Zsidósors Magyarországon. Az üldözés kora*. Budapest: Magyar Téka, 1948. 479.

Lipták Márk Róbert: *Sikeres üzleti vállalkozások a 19. század második felében*. Budapest: ELTE BTK Történelem BA Szakdolgozat. 2023. 130.

Lipták Márk Róbert: *Kner Imre a magyar tipográfia megújítója, a régi magyar könyvművészet hagyományainak újjáteremtője – Knerék és könyvművészet*. Tanulmány. Kézirat. 2024. 73.

Lipták Márk Róbert: *A Gyomai Kner Nyomda története (1882–1948)*. SZTE BTK Történelem MA Szakdolgozat. 2025. 117.

Marjanucz László: *A szegedi zsidó családok a 19. században*. Szeged: Móra Ferenc Múzeum: 1988. 56. <https://tinyurl.com/4x9sb8wy>

Marjanucz László: A szegedi zsidó polgárság műértékeinek sorsa a deportálások idején. (Adalékok a zsidó-törvények szegedi végrehajtásához). In: Szeged: *Móra Ferenc Múzeum Évkönyve*, 1995. 368. 241–302. <https://tinyurl.com/35zv3td4>

Mező Gábor: Levelek az elmeógyógyintézetből. Janikovszky Béláné tragikus története. *Arc és Álarc*, 1. évf. (2017) 1. sz. 21–48. <https://tinyurl.com/32nudpsh>

Mező Gábor: *Levelek az elmeógyógyintézetből – az ávéhás Janikovszky, aki saját feleségét záratta Lipótra*. [<https://pestisracok.hu> 2017.07.06.] <https://tinyurl.com/mtratj7a>

Nagy Mária: *90 éve született Janikovszky Éva*. [gyoriszalon.hu – 2016.04.23.] <https://tinyurl.com/jh68ujzr>

Nagy Zsuzsa, L.: *Szabadkőművesek*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1988. 129. <https://tinyurl.com/25cabjvf>

Novák László: *A nyomdászat története*. 1–7. köt. Budapest: Grafikai Művészetek Könyvtára, 1928–29. <https://tinyurl.com/bdes45xn>

Orbán Róbert – Péter László – Vári László: A Magyarországi Szabadkőművesek Reform Nagypáholya. *Aetas*, 28. évf. (2013) 4. sz. 145–165. <https://tinyurl.com/3pfpmybk>

Péter László: *Espersit János 1879–1931*). *Ismeretlen adatok Juhász Gyula és József Attila költészetéhez*. Irodalomtörténeti füzetek 1. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1955. 102. <https://tinyurl.com/5bkvf9dd>

Péter László – Reguli Ernő: A szegedi Koroknay-nyomda kiadói tevékenysége. *Magyar Könyvszemle*, 73. évf. (1957) 1–4. sz. <https://tinyurl.com/58629nwh>

Péter László: A szabadkőművesség Szegeden. In: *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1980–81*. 1. Szeged: Uő., 1981. 263–284.

Porzsolt Kálmán: *Blaha Lujza Emlékalbum*. Budapest: Blaha Lujza Emlékalbum Kiadóbizottság, 1926. 199.

Reizner János: *Szeged története*. [online] <https://tinyurl.com/59j4966h>

Révay József: *A Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesületének ötven éve 1878–1928. Fél évszázad a magyar könyv szolgálatában*. Budapest: A Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesülete, 1929. 130. <https://tinyurl.com/4ssdz83x>

Schmidt József: *Latin-magyar szótár középiskolák számára*. Budapest: Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.T., é. n. 357. [1901 és 1902.] <https://tinyurl.com/y7shkywp>

Schöpflin Aladár (szerk.): *Magyar Színművészeti Lexikon 1929–1931*. Budapest: Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézet, 1929. 584., 138.

Simon Melinda: *Kiadói és nyomdászjelvények Magyarországon 1900*. Budapest: Balassi Kiadó – OSZK, 2012. 400. <https://tinyurl.com/4pd9cscz>

Simon Melinda: *Hoffmann Alfréd és a dualizmus könyvkereskedelme*. Budapest: Balassi Kiadó, 2016. 508. <https://tinyurl.com/2be52t46>

Simon Melinda: Szegedi kiadók és nyomdák jelvényei a 19–20. században. *Szeged*, 36. évf. (2024) 10. sz. 6–10. <https://tinyurl.com/4spxsxsus>

Staud Géza: Színházi Kislexikon. Budapest: Gondolat Kiadó, 1969. 628., 54. <https://tinyurl.com/4pnwnzm7>

Szabadics Anita: Szabadkőműves szimbolika Európa tájképi kertjeiben. *4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat*, 1. évf. (2006) 3. sz. 51–63. <https://tinyurl.com/y58mu67y>

Szabó László: Régi szegedi családok. *Délmagyarország*, 6. évf. (1930) 173. sz. 8. <https://tinyurl.com/mry7t7bf>

Székely György (főszerk.): *Magyar Színművészeti Lexikon*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1994. 914., 68–69. <https://tinyurl.com/burf6kku>

Szmollény Nándor: *A szegedi színészet története*. Budapest: Ráth Mór, 1906. 234. <https://tinyurl.com/2u45x4r4>

Takács István: *Bartos Gyula (Prinz Számi színész)*. Színészkönyvtár. <https://tinyurl.com/y9xrhby7>

Tóth László – Ribáry Géza: *A zsidók egyenjogúsítására és külön jogrend alá helyezésére vonatkozó jogszabályok*. Budapest: Hungária Könyvkiadó, 1939. 576.

Újszászi Ilona: Irodalmi séta a Délmagyarral. [Sétavezető: Apró Ferenc helytörténész] *Délmagyarország*, 100. évf. (2010) 118. sz. 5. <https://tinyurl.com/wwttwn2f>

Újvári Péter: *Magyar Zsidó Lexikon*. Budapest: Magyar Zsidó Lexikon kiadása, 1929. 1028., 122. <https://tinyurl.com/mps6wxkh>

Varga Sándor: *A Magyar Könyvkereskedő Egyletének alapítása*. Fejezetek a magyar könyvszakma történetéből. Budapest: Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete, 1980. 195. <https://tinyurl.com/mt8mf2d4>

Zinner Tibor: „A nagy politikai affér” I-II. A Rajk-Brankov ügy. Budapest: Saxum Kiadó, 2014. 1346.

Zombori István: *A szegedi zsidópolgárság emlékezete*. [Függelék: Az 1941–45 között elhurcolt és meghalt szegedi zsidók névsora] Szeged: Móra Ferenc Múzeum, 1990. 220., 105. <https://tinyurl.com/bpaxa5mu>

FÜGGELÉK

Táblázatok és képek jegyzéke, képek

1. táblázat: Bartos Lipót – Cégbejegyzés: Szegedi Törvényszék
2. táblázat: A három szegedi nyomda
3. táblázat: Szegedi nyomdák
4. táblázat: A Bartos (Prinz) család

Képek jegyzéke

1. kép: Jegyzék – Bartos Lipót Egyetemi Könyvkereskedéséből
2. kép: Bartos Lipót – Számla 1908-ból
3. kép: Bartos Lipót – Számla
4. kép: Bartos Lipót nyomdászjelvénye 1940

Képek:

1. kép: Jegyzék – Bartos Lipót Egyetemi Könyvkereskedéséből

Forrás: <https://muzeumdigital.hu/>¹⁵³

2. kép: Bartos Lipót – Számla 1908-ból

Forrás: <https://regipapirook.blogspot.com/>¹⁵⁴

¹⁵³ Elérhető online: <https://tinyurl.com/27zkev9a> Letöltés: 2025. május 2.

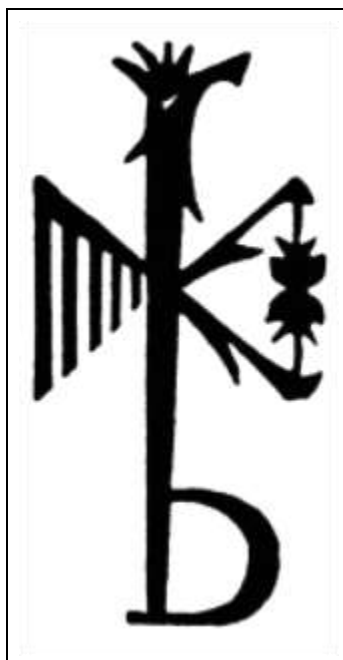
¹⁵⁴ Elérhető online: <https://tinyurl.com/4dpeatnt> Letöltés: 2025. április 23.

3. kép: Bartos Lipót – Számla

Forrás: <https://hu.museum-digital.org/>¹⁵⁵

4. kép: Bartos Lipót nyomdászjelvénye 1940

Forrás: Ecsedy Judit, V. – Simon Melinda: *Kiadói és nyomdászjelvények Magyarországon 1488–1800*. Budapest, Balassi Kiadó – OSZK, 2009. 212.¹⁵⁶

¹⁵⁵ Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdzcbjaf> Letöltés: 2025. április 14.

¹⁵⁶ Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycxr3xap> Letöltés: 2025. április 30.

1. táblázat: Bartos Lipót – Cégbejegyzés: Szegedi Törvényszék.
A bejegyzési rendelő végzés kelte, a cég folyó- és alszáma

Királyi törvényszék	A bejegyzést rendelő végzés kelte, a cég folyó és alszáma	A cég szószerinti szövege	A főtelep és fióktelepek helye	A cég birtokosa	Cégvezetők	irattári szám	Jegyzet
Szegedi törvényszék	1900. július 12. 13386. sz. 1295/1	Bartos Lipót	Főtelep Szeged	Bartos Lipót, könyv- és papírkereskedő, Szegeden.		36/900	

Forrás: *Központi Értesítő*, 25. évf. (1900) 71. sz. 1181.¹⁵⁸

2. táblázat: A három szegedi nyomda

s.sz.	nyomda név	személy	város	kezdő év	záróév
1.	Szegedi Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt. ¹⁵⁹	Löffler Andor ¹⁶⁰	Szeged	1872	1941
2.	Szegedi Hírlapkiadó és Nyomda Vállalat Rt. ¹⁶¹	n.a.	Szeged	1913	1918
3.	Szegedi Új Nemzedék Lapvállalat Rt.	n.a.	Szeged	1919	1944

Forrás: OSZK CTRC adatbázisa¹⁶²

3. táblázat: Szegedi nyomdák

s.sz.	a nyomda megnevezése	működése	a nyomda címe
1.	Ablaka György	1920–1945	Kálvária u. 14.
2.	Ablaka István	1947 ~	Katona u. 35.
3.	Alth Testvérek (Lajos, Irén, Sándor) ¹⁶³	1947 ~	Dózsa György u. 42.
4.	Árpád ¹⁶⁴	1934–1949	Tisza Lajos körút 97. ¹⁶⁵

¹⁵⁷ A táblázatokban a kutatásunk folyamán keletkezett adatokat és információkat rögzítettük, amelyek nem lezártak, hanem a pályázat leadása után munkánk további folytatására – és a táblázatok adatállományának bővítésére, illetve az eddig üresen maradt rubrikák a kitöltésére – fogunk törekedni.

¹⁵⁸ Elérhető online: <https://tinyurl.com/yc4zwzhk> Letöltés: 2025. április 5.

¹⁵⁹ Magyar Könyvész 1936. 39.; Magyar Könyvész 1941. 59.; Voit Krisztina et al.: *A budapesti sajtó adattára, 1873–1950*. Budapest: Argumentum. 2000. 783. 777.

¹⁶⁰ Markos Béla: *Az 1851 és 1918. között működött magyarországi nyomdák és kiadók jegyzéke. (Horvátország és Szlavónia nélkül.)* I–II. köt. Budapest: 1960. 265.; II. köt. 1919–1948. 1961. 237.

¹⁶¹ Magyar Könyvész 1936. 39. old.; Magyar Könyvész 1940. 59.; Markos II. 97.

¹⁶² Uo.

¹⁶³ Könyvkereskedés volt korábban is.

¹⁶⁴ Korábban Szirtner János volt a cégtulajdonos, 1942-ben már „termelő és értékesítő szövetkezet”.

¹⁶⁵ 1917-től.

5.	Árvai Sándor	1907–1911	Kárász u. 10.
6.	Baranyi József Metropole könyv- és hengerpapírnymda	1942–1949	Polgár u.
7.	Barilich József nyomdája	1927~	Nemestakács u 9.
8.	Bartos Lipót nyomda ¹⁶⁶	1899 ¹⁶⁷ – 1948	Lőw Lipót u. 17. ¹⁶⁸
	Bartos Lipót Könyvkereskedés	1945 ¹⁶⁹	Klauzál tér 5.
9.	Beck Adolf	1883–1900	először Somogyi utca: Hoffer-ház 1896-tól Pénzügyi Palota
10.	Bitera Béla nyomda ¹⁷⁰		
11.	Bruckner Dezső (később utódai)	1907–1919	Petőfi Sándor sgt. 1.
	Bruckner Dezső Könyv- és papírkereskedés	1892–1919	Bajcsy-Zsilinszky u. 22.
12.	Burkus András ¹⁷¹	1920–19??	Jókai u. 8/B.
13.	Burkus András 1914-től könyv- és papírkereskedő		
14.	Corvin nyomda		
15.	Czapik Gyula ¹⁷²	1900–1901	Kárász u. 14.

¹⁶⁶ 1933-tól 1940-ig újra Szegeden, a Bartos Lipót-féle nyomdában volt művezető Koroknay József. Elérhető online: <https://tinyurl.com/3us69xej> Letöltés: 2025. április 8.

¹⁶⁷ A II. Könyvkereskedelmi Címtára könyv- és papírkereskedőként, illetve az elárúsítók és a bizományosok között is ott szerepelteti Bartos Lipót nevét, mellettük párhuzamosan feltüntetve cége alapításának az időpontját is: 1899. augusztus 1167. Eszerint tehát ellenmondást észlelhetünk az OSZK adata: 1899,167 és a Gaál Endre tanulmányban az 1905-re utalás között. Mivel a dolgozat lezárásáig nem sikerült kontroll adatot találnunk, így jelenleg az ellentmondás nem feloldható.; Glück Soma: *Magyar Könyvkereskedők Évkönyve*. Könyvkereskedelmi Címtár. II. 1901. [193–268.] 214. Elérhető online: <https://tinyurl.com/yc7tw87v> Letöltés: 2025. április 11.; Glück Soma: *Magyar Könyvkereskedők Évkönyve*, 10. Évfolyam. I. A Magyar Könyvészet. Budapest: Magyar Könyvkereskedők Egylete, 1900. 432., 252. Elérhető online: <https://tinyurl.com/5n8tttd78> Letöltés: 2025. április 11.; Az OSZK a CTRC honlapjára a Kézirattárában található Markos Béla: *Az 1851 és 1918. között működött magyarországi nyomdák és kiadók jegyzéke*. (Horvátország és Szlavónia nélkül.) Budapest: 1960. anyagából dolgozott.

¹⁶⁸ Napjainkban Bolyai u. 19. sz. Elérhető online: <https://tinyurl.com/22uiejyd2> Letöltés: 2025. április 14.

¹⁶⁹ 1945 után társtag – Bartos László. Elérhető online: <https://szegedjewisharchive.org:3000/kereso/> Letöltés: 2025. április 13.

¹⁷⁰ *Nyomda- és rokonipar*, 15. évf. (1925) 15. sz. 5. Elérhető online: <https://tinyurl.com/542tnren> Letöltés: 2025. április 13.

¹⁷¹ Nyíró Tibor (szerk.): *Nyomda és rokonipar évkönyve*, 1937. 240., 54. Elérhető online: <https://tinyurl.com/3ambe7kd> Letöltés: 2025. április 13.

¹⁷² Előbb papírkereskedés, utóda Czapik Júlia szintén papírkereskedő. [Czapik Gyula néven: *Magyar Könyvszemle*, 17. új évf. (1909) 1–4. sz. Melléklete: A hazai nyomdák 1908-ban. 20.] Elérhető online: <https://tinyurl.com/3myr7vfv5> Letöltés: 2025. április 13.

16.	Délmagyarország Hírlap és Nyomdavállalat ¹⁷³	1923-tól	
17.	Dénes nyomda	1908–1909	
18.	Dugonics nyomda Rt. ¹⁷⁴	1907–1931	Kálvária u. 6.
19.	Endrényi József (?) ¹⁷⁵	1911~	Tisza Lajos körút 71.
20.	Endrényi Lajos Rt.		
21.	Engel Adolf ¹⁷⁶	~1877-től ~1890	
22.	Fürtös Testvérek	1896~	Jósika u. 8.
23.	Gál István Petőfi nyomda	~1934–1949	Horváth Mihály u. 7.
24.	Gaál Sándor Corvin nyomda	~1938–1949	Vár u. 2.
25.	Gönczi J. József ¹⁷⁷	1908	
26.	Haladás nyomda	~1947	Petőfi Sándor sgt. 8.
27.	Hézsó Sándor ¹⁷⁸ Szózat Nyomda és jegygyár	1932–1947	Kossuth Lajos sgt. 8.
28.	Hírlapkiadó Kft. ¹⁷⁹	1944–1949	
29.	Hungária-nyomda Lajkó Á.		
30.	Isitz Zoltán nyomda ¹⁸⁰	1942–1949	Polgár u. 15.
31.	Juhász István	1921–1949	Gizella tér 4.
	Juhász István könyv- és papírkereskedés	1911-től	

¹⁷³ Megalakítása: 1923. november 1. Újszászi Ilona: Irodalmi séta a Délmagyarrral. [Sétavezető: Apró Ferenc helytörténész] *Délmagyarország*, 100. évf. (2010) 118. sz. 5. Elérhető online: <https://tinyurl.com/wwttwn2f> Letöltés 2025. április 8.

¹⁷⁴ (Egy időben a Szeged és Vidéke nyomdája. 1907-ben itt jelent meg Juhász Gyula első verseskötete.)

¹⁷⁵ Endrényi Imre néven *Magyar Könyvszemle*, 17. új évf. (1909) 1–4. sz. Melléklete: A hazai nyomdák 1908-ban. 20.] Elérhető online: <https://tinyurl.com/3myr7vf5> Letöltés: 2025. április 13.

¹⁷⁶ 1885-ben megvásárolta a Burger nyomdát.

¹⁷⁷ *Magyar Könyvszemle*, 17. új évf. (1909) 1–4. sz. Melléklete: A hazai nyomdák 1908-ban. 20.] Elérhető online: <https://tinyurl.com/3myr7vf5> Letöltés 2025. április 8.

¹⁷⁸ 1932-ben Szózat Nyomda és jegygyár névvel céget alapított, amely 1947-ig állt fenn. Lakcíme: Tápai utca 6. Haberman Gusztáv: *Személyi adattár a szegedi polgár-családok történetéhez* – Tanulmányok Csongrád megye történetéből 19. Szeged: Csongrád Megyei Levéltár et. al. 1992. 323., 113.

¹⁷⁹ Ügyvezető: Konecz László. 1945 után a *Délmagyarország* kiadója. Utódja az 1972-es Csongrád megyei Lapkiadó Vállalat.

¹⁸⁰ IRITZ

32.	Kertész János	1912–1920	Párizsi krt. 25.
33.	Koroknay József ¹⁸¹	1906-tól	Templom-tér 3.
	íjf. Koroknay József ¹⁸² nyomdája	1930 ¹⁸³	
34.	König Salamon	1913–1919	Kelemen u. 5.
35.	Kultúra Hírlapkiadó és nyomdavállalat ¹⁸⁴	~1913–1919	Földváry u. 3.
36.	Lajkó Ágoston ¹⁸⁵	~1942–1949	Római krt. 28.
37.	László Zoltán és társai	1921–(~)1926	
38.	Leopold Ignác ¹⁸⁶	1907–1913	Kelemen u. 2.
39.	Mars Grafikai Műintézet ¹⁸⁷		
40.	Masa József ¹⁸⁸	1927–(~)1930	Fodor u. 1. 1930 ~ Polgár u. 9.
41.	Menner Sándor ¹⁸⁹	1886~	
42.	Nemzeti Sajtóvállalat ¹⁹⁰	1920–1944	Kárász u. 5.
43.	Pannónia	1910	
42.	Petőfi		
44.	Prometheus nyomda ¹⁹¹	1926–1935	

¹⁸¹ Meghalt 1918-ban. Elérhető online: <https://tinyurl.com/3us69xej> Letöltés: 2025. április 8.

¹⁸² (1888–1955) Elérhető online: <https://tinyurl.com/3us69xej> Letöltés: 2025. április 13.

¹⁸³ 1930-ban elárverezték. Egy másik szegedi nyomdász, Kovács Henrik vette meg, s Koroknayt saját nyomdájában alkalmazta üzemvezetőként. De csupán egy évig maradt ott, utána 1931-ben Pestre ment, különféle nyomdákban dolgozott, majd 1933-tól 1940-ig újra Szegeden, a Bartos Lipót-féle nyomdában volt művezető. Végül 1940-től 1953-ig, egészen súlyos szívbaja miatt történt nyugalomba vonulásáig különféle beosztásokban tevékenykedett a papír- és nyomdaiparban. Kazincbarcikán hunyt el.

Péter László – Reguli Ernő: A szegedi Koroknay-nyomda kiadó tevékenysége. *Magyar Könyvszemle*, 73. évf. (1957) 1–4. sz. 275–281. Elérhető online: <https://tinyurl.com/y3em54tf> Letöltés 2025. április 8.

¹⁸⁴ Cégtulajdonos: Sajgó József.

¹⁸⁵ Nyíró Tibor (szerk.): *Nyomda és rokonipar évkönyve*, 1937. 240., 54.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/3ambe7kd> Letöltés 2025. április 8.

¹⁸⁶ 1911-től már özvegye vezeti.

¹⁸⁷ *Nyomda- és rokonipar*, 15. évf. (1925) 15. sz. 5.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/542tnren> Letöltés 2025. április 8.

¹⁸⁸ Somogyi-telep 114. *Nyomda- és rokonipar*, 15. évf. (1925) 21. sz. 5.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/542tnren> Letöltés 2025. április 8.

¹⁸⁹ Dankó Pista dalait adta ki.

¹⁹⁰ 1944 után Szikra nyomda.

¹⁹¹ Keck József Gáspár 1901. május 12-én született Szegeden. Majd Kraszna József, utóbb Kultsár József. Özvegye közlése szerint 1945-ben halt meg.

Forrás: Elérhetők online: <https://www.sulinet.hu/>; <https://tinyurl.com/43dxxzyt> Letöltés 2025. április 8.

45.	Reisinger József, Kultúrnyomda	~1927– (~)1930	Dugonics tér 12. 1930~ Feketesas utca
46.	Schulhoff Lajos, 1887-től S. Károly	1883– 1911	Kárász u. 10.
47.	Schwartz Jenő, Széchenyi nyomda ¹⁹²	1920–1944	Széchenyi tér 7.
48.	Somogyi Pál	1935–1949	Kelemen u. 2.
49.	Széchenyi		
50.	Szegedi Hírlapkiadó és Nyomdavállalat Rt.	1927–1930	Tisza Lajos körút 71.
50.	Szegedi Keresztény Nyomda Rt.	~1927	Kálvária u. 10.
52.	Szegedi Új Nemzedék Lapvállalat Rt. Uő. 1945 után: Szent Gellért Nyomda Rt. ¹⁹³	1919–1944	Dugonics tér 12.
		1944–1949	
53.	Szegedi Városi Nyomda Rt. ¹⁹⁴		
54.	Szent István Nyomda és Könyvkiadó Rt. ¹⁹⁵	1918–1947	Kárász u. 14.
55.	Szeredai József és ifj. Szeredai József	~1947	Cerzy Mihály u. 3.
56.	Szózat-nyomda és jeggyár ¹⁹⁶	1932–1940	Kossuth Lajos sgt. 8.
57.	Szűcs Sándor	~1942– 1949	Aradi u. 8. majd Bajcsy-Zsilinszky u. 24. végül ismét Aradi u. 8.
58.	Tevél nyomda	1920–1922	Korona u. 1.
59.	Tziehöckel Hermann nyomdája ¹⁹⁷	1909–1932	Korona u. 1.; ~1930-tól Hétvezér u. 43.
60.	Traub B. és Tsa.	1908 ¹⁹⁸	
61.	Új Nemzedék		
62.	Varga József ¹⁹⁹	1910–1919	Vásárhelyi sugárút 10.

¹⁹² Utóbb Schwartz Jeremiás a cégtulajdonos. 1911-től Könyvkereskedés.

¹⁹³ 1947. március 8-án itt született meg a *Tiszatáj* első száma.

¹⁹⁴ 1944-ben főgépmeister: Kiss István, megbízott nyomdavezető. Varga Sándor: A felszabadulás utáni első könyvkiadvány. *Magyar Könyvszemle*, 87. évf. (1971) 1–4. sz. 339.

¹⁹⁵ 1913-tól könyvkereskedés.

¹⁹⁶ Cégtulajdonos: Hézsó Sándor.

¹⁹⁷ Talán azonos a Tevéllal. A Szegedi Új Nemzedék Lapvállalat Rt. egyik alapítója.

¹⁹⁸ *Magyar Könyvszemle*, 17. új évf. (1909) 1–4. sz. Melléklete: A hazai nyomdák 1908-ban. 20.] Elérhető online: <https://tinyurl.com/3myr7vf5> Letöltés 2025. április 9.

¹⁹⁹ „Petőfi nyomda.” 1947. március 8-án indították a *Tiszatáj* első számát. „A Szegedi Városi Nyomda igazgatója és főkönyvelője a szovjet csapatok elől elmenekült, a nyomda dolgozói Kiss István főgép mestert bízták meg a

63.	Várnai L. ²⁰⁰		
64.	Városi nyomda ²⁰¹		
65.	Wesselényi Géza ²⁰²	1930–19??	
66.	Zachariás György ²⁰³	1927~	Tisza Lajos körút 97.

teljesen sértetlen és papírkészlettel is rendelkező nyomda vezetésével. Munkájuk azonban néhány plakát és a szovjet katonai szervek számára készített nyomtatvány kivételével nem volt (a nyomda cirill betűkkel is fel volt szerelve), s a pénztár üres lévén, a munkásokat nem tudták fizetni. Elemi követelmény volt egy olyan kiadvány gyors elkészítése, melynek forgalomba hozása nem okoz gondot. Ezért merült fel egy magyar-országi zsebszótár kiadásának ötlete. Hogy a szerkesztéssel való veszélyesítést is „megtakarítsák”, a Klauzál téren levő, Bartos Lipót-féle „zsídóbolt”-ként lezárt) könyvkereskedésből „szerezték” egy példány Magyar-országi Lingua-társalgási zsebkönyvet, jelentéktelen módosításokkal ezt szedték ki, és a szovjet városparancsnok engedélyével nyomtatták igen nagy mennyiségben. A nyolcadrét alakú kis kiadvány egy része piros borítóval jelent meg. Mivel a fasiszta propaganda hatására sokan féltek meg a szovjet hadseregtől, azok is igyekeztek ilyen „piros könyvecske” birtokába jutni, akiknek semmi szükségük nem volt rá. A szótár pontosan két héttel Szeged felszabadulását követően, 1944. október 23.-án az utcán volt. A *Szegedi Népakarat* október 24-i (6.) számában már az erről szóló hirdetés (ezzel a felszabadulást követő első könyvhirdetés) is megjelent. „Szenzációs! Szenzációs! Most jelent meg a liliputi magyar-országi zsebszótár a kiejtés megjelölésével 2.50 P-s darabonkénti árban kapható a Szegedi Városi Nyomdában Kárász utca 9. bejárat a kapu alatt, és az összes könyvkereskedésekben.” Az első kiadást hamarosan követte a második. A könyvecskek gyorsan gazdára találtak, a nyomdai munkások fizetésének gondja ezzel megoldódott. Varga Sándor.” 1944-ben főgépmeister: Kiss István, megbízott nyomdavezető. Varga Sándor: A felszabadulás utáni első könyvkiadvány. *Magyar Könyvszemle*, 87. évf. (1971) 1–4. sz. 339. Elérhető online: <https://tinyurl.com/9ey4jw6m> Letöltés: 2025. április 27. 1913-tól könyvkereskedés.; Cégtulajdonos: Hézsó Sándor.; Talán azonos a Tevével. A Szegedi Új Nemzedék Lapvállalat Rt. egyik alapítója.; *Magyar Könyvszemle*, 17. új évf. (1909) 1–4. sz. Melléklete: A hazai nyomdák 1908-ban. 20.] Elérhető online: <https://tinyurl.com/3myr7vf5> Letöltés 2025. április 9.

²⁰⁰ Gaál Endre: *A szegedi nyomdászat 1801–1918*. Tanulmányok Csongrád megye történetéből 30. Szeged: 2001. 356., 246.

²⁰¹ Nyíró Tibor (szerk.): *Nyomda és rokonipar évkönyve*. 1937. 240., 54.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/3ambe7kd> Letöltés 2025. április 9.

²⁰² 1908: *Magyar Könyvszemle*, 17. új évf. (1909) 1–4. sz. [Melléklete: A hazai nyomdák 1908-ban. 20.]

Elérhető online: <https://tinyurl.com/3myr7vf5> Letöltés 2025. április 9.

²⁰³ *Nyomda- és rokonipar*, 15. évf. (1925) 15. sz. 5. Elérhető online: <https://tinyurl.com/542tnren> Letöltés 2025. április 9.

4. táblázat: A Bartos (Prinz) család

s.sz.	név	an.	szül. hely	szül. idő	halálozási hely	halál időpontja	életkor	lakcím	foglalkozás	hivatkozás
	Bartos (Prinz) Vilmos ²⁰⁴		Szeged	1830.	Szeged	1915.08.15.	85 é	Valéria tér 3. ²⁰⁵ Török 6. ²⁰⁶	tisztviselő ²⁰⁷ pálinkaügynök ²⁰⁸ Regálénál ²⁰⁹ 210	https://tinyurl.com/52p9nz5r
	Grünfeld Juliánna ²¹¹	Heuduschka Júlia Judit	Báczstopolya ²¹²	1848.	Szeged	1902.09.02.	54 é	u.o.	htb.	https://tinyurl.com/2e9kpek2

²⁰⁴ 1893. augusztus 1-én 922-es, október 11.-i bejegyzés 1057-es, október 17.-i 1110-es, november 7.-én 1241-es és 1242-es 33. sorszámmal feltüntetve – Bartos Vilmossal összefüggésben.; A szegedi zsidó hitközség adófizető tagjainak névsora. Összeállítva: 1894. január 1.-én. 33. sorszámmal feltüntetve: Bartos Vilmos.; A szegedi hitközség előjárósága. III. 1895-re. Szegeden 1894. október 20-án. (aláírás: Paskes?) 826/1894. Bartos Vilmos Regálénál.; A Szegedi Zsidó hitközség bekebelezett tagjainak névsora. Összeállítva: 1897. márczius 1-én. 33. sorszámmal feltüntetve: Bartos Vilmos. 1898. 19-es sorszám alatt: Regálénál. Török utca 6. Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 12.; Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdz2prre> Letöltés: 2025. április 18.

²⁰⁵ *Szeged és Vidéke*, 14. évf. (1915) 188. sz. 5. Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdenfpc5> Letöltés: 2025. április 8.

²⁰⁶ 1900. 17-es folyószám alatt.

²⁰⁷ Schöpflin Aladár (szerk.): *Magyar Színművészeti Lexikon 1929–1931*. Budapest: Országos Színészegyesület és Nyugdíjintézet, 1929. 584., 138.

²⁰⁸ Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 13.

²⁰⁹ Uo.: 1900. 18-as folyószám alatt.

²¹⁰ [1897-es év 18-as folyószám] Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 13.

²¹¹ Édesapja: Grünfeld József. Édesanyja: Heuduschka Júlia Judit. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2e9kpek2> Letöltés: 2025. április 10.; Leányai: Friedmann (Grünfeld) Katalin, Schwarz (Grünfeld) Eleonóra és Bartos (Prinz) Juliánna. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2e9kpek2> Letöltés: 2025. április 10.

²¹² Szerbia.

1. gyermek	Bartos (Prinz) Béla ²¹³	Grünfeld Juliánna	Szeged	1869.02.12.	Holocaust áldozat ²¹⁴			Kálvária utca 38. ²¹⁵ Valéria tér 6. ²¹⁶ Széchenyi tér 8. Nádor.4. ²¹⁷ Bocskai 5.	hivatalnok ²¹⁸ rőfössegéd ²¹⁹ segéd Gábor Pál [?] ²²⁰ 1897: ügynök	https://tinyurl.com/m2hksyaz
2. gyermek	Bartos (Prinz) Sámuel (Gyula)	Grünfeld Juliánna	Szeged	1872.04.07.	Budapest	1954.05.21.	82 é		színész	https://tinyurl.com/393fv3fc
3. gyermek	Bartos (Prinz) Lipót ²²¹	Grünfeld Juliánna	Szeged	1873.09.26.				Lőw Lipót utca 17. ²²² Török 6. ²²³ Klauzál tér 5.	könyvkereskedő ²²⁴	https://tinyurl.com/26khu8hu

²¹³ 1898. 16-os sorszám alatt: segéd, G/Sátor Pál.[Nem jól olvasható bejegyzés.] 1895. évi c. adó elleni felszólamlások. 6-os sorszám: kivetett 6, kérelem 4, javaslat 6.1939-es kivetés: 12 → László 20! Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 13.

²¹⁴ Elérhető online: <https://tinyurl.com/mryz2utj> Letöltés: 2025. április 18. [Lexikon 166.]

²¹⁵ A Szegedi Izraelita Hitközség Szavazóképes tagjainak névsora a szerv. szabályzat 23. és 24. §§ szerint, az 1942-es évben. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2p8ykbh7> Letöltés: 2025. április 10.

²¹⁶ 1900. 16-os folyószám alatt.

²¹⁷ 1900. 15-ös folyószám alatt.

²¹⁸ A Szegedi Izraelita Hitközség Szavazóképes tagjainak névsora a szerv. szabályzat 23. és 24. §§ szerint, az 1942-es évben. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2p8ykbh7> Letöltés: 2025. április 10.

²¹⁹ Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 13.

²²⁰ Nehezen olvasható kézírás.

²²¹ Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdz2prre> Letöltés: 2025. április 18.

²²² A Szegedi Izraelita Hitközség Szavazóképes tagjainak névsora a szerv. szabályzat 23. és 24. §§ szerint, az 1942-es évben. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2p8ykbh7> Letöltés: 2025. április 10.

²²³ 1900. 17-es folyószám alatt.

²²⁴ Uo.; Lőw Lipót 17.

4. gyermek	Bartos (Prinz) József ²²⁵	Grünfeld Juliánna	Szeged	1877.01.08.	Oświęcim ²²⁶ Lillepollen ²²⁷	1944. augusztus 15. ²²⁸	67 é			https://tinyurl.com/45jdze9z
5. gyermek	Bartos (Prinz) Ármin ²²⁹	Grünfeld Juliánna	Szeged	1878.06.14.				Kossuth L., sgt. 25. ²³⁰ Vidra utca 5. ²³¹ Polgár utca 16. Alföldi 13.	Milkó cégnél ²³² ügynök, rófős kereskedő, fakereskedő ²³³	https://tinyurl.com/34k2zuhw
	Bartos Árminné Feldenblüh Aranka									
	Berger Lászlóné Bartos Juliánna ²³⁴		Szeged	1903.		Holtta nyilvánítva ²³⁵	41 é			

²²⁵ Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdz2prre> Letöltés: 2025. április 18.; Felesége Róth Paulina – sz.: 1887.06.02. – Róth Sámuel és Róth Hani lánya. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2s4cx682> Letöltés: 2025. április 27.

13.; A Szegedi zsidó Archívumban nem találtunk rá vonatkozó adatot.

²²⁶ Lengyelország.

²²⁷ Lengyelország. Elérhető online: <https://tinyurl.com/45jdze9z> Letöltés: 2025. április 27. A Yad Vasem honlapon Auschwitz van feltüntetve. Elérhető online: <https://tinyurl.com/36tm63hr> Letöltés 2025. április 22.

²²⁸ „1.540/1946. szám. 1. Bartos József, aki Szegeden 1877-ben született, Bartos Vilmos és Grünfeld Júlia szülöktől. Auschwitzban, 1944 június után eltűntek. Ügygondnok: dr. Darkó Lajos ügyvéd. Sajószentpéteri járásbíróság,” *Magyar Közlöny*, 1947. 45. sz. 9. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mr2mezu5> Letöltés: 2025. április 27.

²²⁹ Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdz2prre> Letöltés: 2025. április 18.; 1898-as listából kihúzva, 15. sorszám alatt Milkó cégnél, Török utca 6.; 1036-os folyószám alatt: fakereskedő.; 1922-től 1926-ig kultuszadó, rófős kereskedő lehúzva, felette fakereskedő. Polgár u. 16. Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 27.

²³⁰ Hollósi Ödön – Vogel Antal: *Szeged Város Címháza*. Szeged: Uő., 1911. 444., 214. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mrad3cr2> Letöltés: 2025. április 19.

²³¹ [192, 1921.] Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 13.

²³² Fizet 1896-tól. 14-es sorszám alatt. Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 27.

²³³ *Magyar Kereskedők Lapja*, 50. évf. (1930) 19. sz. 13., 15. Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdfn9but> Letöltés: 2025. április 22.

²³⁴ Berger László, Bartos Juliánna: fakereskedő; Feldenblüh Mór: rövidáru kereskedő, Dugonits tér 1. elköltözött. (1922) Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 13.

²³⁵ „13.072/1946. szám. Berger Lászlóné sz. Bartos Juliánna volt szegedi lakos, aki 1903-ban Szegeden született, B. Ármin és Feldenblüh Aranka leánya eltűnt. Ügygondnok: dr. Politzer Dezső szegedi ügyvéd. Szegedi járásbíróság.” *Magyar Közlöny*, 1946. 189. sz. 6. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4ddaf2tn> Letöltés 2025. április 27.

	Bartos (Prinz) Béla ²³⁶	Grünfeld Juliánna	Szeged	1869.02.12	Holocaust áldozat ²³⁷			Kálvária utca 38. ²³⁸ Valéria tér 3. ²³⁹ Bocskai 5. ²⁴⁰ Széchenyi tér 8. felette Nádor 4. ²⁴¹	hivatalnok ²⁴² rőfössegéd ²⁴³ kereskedő segéd, ügynök ²⁴⁴ kereskedelmi utazó, termékkereskedő,	https://tinyurl.com/m2hksyaz
	Bartos Béláné Bak (Back) Regina	Kohn Helen	Szeged	1869.01.29.	Holocaust áldozat ²⁴⁵			Margit u. 30.	háztartásbeli	https://tinyurl.com/4ve232ab
	Halva született	Bak (Back) Regina								
	N. N.	Bak (Back) Regina								
	Bartos Jolán	Bak (Back) Regina ²⁴⁶	Szeged	1898.05.29.	Szeged	1915.09.13. ²⁴⁷	17 é			https://tinyurl.com/ybcd9rch
	Bartos Béláné Schön Teréz ²⁴⁸	Frank Erzsébet						Kálvária 38.	női szabó	https://tinyurl.com/ycy495ev
	Bartos (Prinz) Sámuel ²⁴⁹ v. Salamon ²⁵⁰	Grünfeld Juliánna	Szeged	1872.04.07.	Budapest	1954.05.21.	82 é		színész	https://tinyurl.com/393fv3fc

²³⁶ A Szegedi Zsidó hitközség bekebelezett tagjainak névsora. Összeállítva: 1897. márczius 1-én. 31. sorszámmal feltüntetve: Bartos Béla.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 12.

²³⁷ Elérhető online: <https://tinyurl.com/mryz2utj> Letöltés: 2025. április 18. [Lexikon 166.]

²³⁸ A Szegedi Izraelita Hitközség Szavazóképes tagjainak névsora a szerv. szabályzat 23. és 24. §§ szerint, az 1942-es évben. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2p8ykbh7> Letöltés: 2025. április 10.

²³⁹ Cultusadó kiadvás 1900 évre. 16-os sorszámmal Bartos Béla. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4ve232ab> Letöltés 2025. április 17.

²⁴⁰ 1897-re szóló adó kiadvás. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4ve232ab> Letöltés 2025. április 18.

²⁴¹ 61. szám lehúzza, helyette Feketesas u. 22. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4ve232ab> Letöltés 2025. április 18.

²⁴² Uo. Hivatalnok: Varga M. (adó fizetés 1922-től 1926-ig)

²⁴³ Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 13.

²⁴⁴ [18-as folyószám alatt.] Uo.

²⁴⁵ Nem tért vissza. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mryz2utj> Letöltés: 2025. április 18. [Lexikon 166.]

²⁴⁶ Szülei: Bak (Back) Mano és Kohn Helen. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4ve232ab> Letöltés 2025. április 10.

²⁴⁷ TBC-ben halt meg.

²⁴⁸ Második feleség. 1927, 1928. 114-es sorsszám. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4ve232ab> Letöltés 2025. április 17.

²⁴⁹ Elérhető online: <https://tinyurl.com/ukv4c52d> Letöltés: 2025. április 9.

²⁵⁰ Szegedi Izraelita Hitközség Anyakönyve: 44/1872. fsz. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4ve232ab> Letöltés 2025. április 18.

	Bartos Gyula								
	1. Szakács Róza Éva ²⁵¹	Pólya Róza		1832–1912 között					https://tinyurl.com/sxb5k6ad
	Fiúgyermek	Szakács Róza Éva	Budapest		Budapest	kisgyermekként			https://tinyurl.com/2zfv72ea
	2. Ilovsky Ilona Amália ²⁵²	Bernhardt Franciska		1896.08.06.					https://tinyurl.com/ynfvhpzp
	Bartos Klára	Ilovsky Ilona Amália		1919.					https://tinyurl.com/ynfvhpzp
	Tóth Titusz ²⁵³	Bartos Klára	Budapest	1943.05.27.	Budapest	2015.01.25.	72 é	1062 Budapest, Lendvay u. 13. ²⁵⁴	színész https://tinyurl.com/ynfvhpzp
	3. Ludvig Erzsébet ²⁵⁵	Weisz Jozefa Rebeka (Pepi) ²⁵⁶	Budapest	1896.04.25.	Budapest	1953.	57 é		https://tinyurl.com/4wnhev75

²⁵¹ Szülei: Szakács István és Pólya Róza. Elérhető online: <https://tinyurl.com/ym6zd7bw> Letöltés 2025. április 10.; Házasságkötés: Kecskemét, 1907. június 25. [298/1907 fsz.] Válás: 1910. „Nem sokkal [Bartos Gyula] a Nemzeti Színházban tagságot kap, utána megnősül, sőt, egy fiúgyermek is születik. Nagy öröme van ebben a gyermekben, különösen azután, hogy egy nap felesége elhagyja őt, egyben magára hagyva a közös fiúgyermeküket is. Am a kisfiú, akit egy elszólása alapján szinte az egész színház Apusi néven emleget, egy nap megbetegszik, állapota igen gyorsan romlik, majd egy délután válságosra fordul. A legszörnyűbb bekövetkezte évekre depresszióssá változtatja az alapvetően víg kedélyű "Bartos Bimbi"-t, már ahogy Bartos Gyulát barátai, közeli ismerői szólítják.” Takács István: Bartos Gyula (Prinz Számi színész). Színészkönyvtár. 2006. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2zfv72ea> Letöltés: 2025. április 9.; Nemzeti Színház tagja 1907-től, 1932-től örökös tagja. Staud Géza: Színházi Kislexikon. Budapest: Gondolat Kiadó, 1969. 628., 54. Elérhető online: <https://tinyurl.com/4pnwnzm7> Letöltés: 2025. április 9.

²⁵² Házasságkötés: Budapest, VIII. kerület, 1919. január 18. [95/1919 fsz.] „[Bartos Gyula] Második házassága sem alakul szerencsésen. Ezúttal is keresztény lányt vesz feleségül, akitől egy leánygyermekük is születik, ám az idő előrehaladtával a nej családja összeütközésbe kerül Bartos izraelita származásával, mert sógora jelentős politikai karriert fut be, fajvédőként, Bartos zsidó vallása pedig szállka a felesége családjának szemében. Sőt, egy nap - úgy hírlík - a családon belüli veszekedések és az állandósuló viták párbajhoz, kardpárbajhoz is vezetnek sógorával. A rossz családi viszony váláshoz vezet végül is.” Takács István: Bartos Gyula (Prinz Számi színész). Színészkönyvtár. 2006. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2zfv72ea> Letöltés: 2025. április 9.

²⁵³ Színész.

²⁵⁴ Életének utolsó éveiben.

²⁵⁵ Házasságkötés: Budapest, VIII. kerület, 1937. július 1. [896/1937 fsz.] Házassága felesége 1953-as haláláig tartott. Elérhető online: <https://tinyurl.com/ukv4c52d> Letöltés: 2025. április 19.

²⁵⁶ Szülei: Friedmann Hermann és Weisz Jozefa Rebeka. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2u7rkbn> Letöltés: 2025. április 10.

	Bartos (Prinz) Lipót ²⁵⁷	Grünfeld Juliánna	Szeged	1873.09.26.				Klauzál tér 6. ²⁵⁸ Bús Práter utca 19. ²⁵⁹	könyvkereskedő segéd ²⁶⁰ papírkereskedő ²⁶¹ nyomdatulajdonos, háztulajdonos, nyomdatulajdonos, papírkereskedő ²⁶² könyvkereskedő, könyvkötő-mester ²⁶³ hetilap kiadó, ²⁶⁴ könyvnyomda ²⁶⁵	https://tinyurl.com/26khu8hu
	Bartos Lipótné Schaffer Zsófia ²⁶⁶	Koenig Nanetta (Netti) ²⁶⁷	Ratkovo ²⁶⁸	1878.				Bús Práter utca 19. ²⁶⁹	háztartásbeli kasszás a könyvkereskedésben	https://tinyurl.com/3wvcbyhn
	Bartos László	Schaffer Zsófia	Szeged	1902.03.09.	Holocaust, kényszermunka ²⁷⁰ Hadifogságban ²⁷¹	1943. január ²⁷²	41 é	Bús Práter utca 19. ²⁷³ Lőw 17.	hivatalnok atyjánál 1940, nyomdász ²⁷⁴ grafikus ²⁷⁵	https://tinyurl.com/45na4t9v

²⁵⁷ 1898. 18-as sorszám alatt: Traub cégnél. Török utca 6.; Hauskirchen – visszaérkezett: 1946. május 4. Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdz2prre> Letöltés: 2025. április 1.

²⁵⁸ Gaál 277.

²⁵⁹ Deportálási lista – Szegedi Zsidó Archívum. Elérhető online: <https://tinyurl.com/283c7ff9> Letöltés: 2025. március 22.; United States Holocaust Memorial Museum Holokauszt túlélők és áldozatok adatbázisa. Elérhető online: <https://tinyurl.com/3t5wjwfd> Letöltés: 2025. április 12.

²⁶⁰ Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 13.

²⁶¹ 1899. 17-es folyószám alatt. Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 13.

²⁶² Zsinagóga utca 17. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mrad3cr2> Letöltés: 2025. április 19.

²⁶³ Kárász utca 3. Uo.

²⁶⁴ Hetilap: Klauzál-tér 5. Uo.: 169.

²⁶⁵ Zsinagóga utca 17. Uo.: 199.

²⁶⁶ Szülei: Schaffer L. Dávid és Koenig Nanetta (Netti).

²⁶⁷ Házassági Anyakönyv bejegyzése.

²⁶⁸ Szerbia.

²⁶⁹ Deportálási lista – Szegedi Zsidó Archívum. Elérhető online: <https://tinyurl.com/283c7ff9> Letöltés: 2025. március 22.

²⁷⁰ A Yad Vaseum oldalon nincs találati eredmény. Az US Holocaust Memorial Museum honlapján sem. [2025. április10.]

²⁷¹ Elérhető online: <https://tinyurl.com/bdz2prre> Letöltés: 2025. április 18.

²⁷² „Az V. kmsz. zászlóaljhoz vonult be. Szovjet hadifogságban (?) Meghalt: valószínűleg a Don-kanyarban. (HL veszt.1.)”
Elérhető online: <https://tinyurl.com/mryz2utj> Letöltés: 2025. április 18. [Lexikon 166.]

²⁷³ Deportálási lista – Szegedi Zsidó Archívum. Elérhető online: <https://tinyurl.com/283c7ff9> Letöltés: 2025. március 22.

²⁷⁴ A Szegedi Zsidó Archívum deportálási listáján a 400, 401, 402-es sorszám alatt vannak a Bartos család tagjai nyilvántartva.
Deportálási lista A Szegedi Zsidó Archívum deportálási listáján a 400, 401, 402-es sorszám alatt vannak nyilvántartva.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés 2025. április 13.

²⁷⁵ Elérhető online: <https://tinyurl.com/mryz2utj> Letöltés: 2025. április 18. [Lexikon 58., 10.]

	Bartos Júlia Lili	Schaffer Zsófia	Szeged	1904. ²⁷⁶						
	Bartos (Prinz) József ²⁷⁷	Grünfeld Julianna	Szeged	1877.01.08.	Oświęcim, Lillepolen ²⁷⁸ Auschwitz ²⁷⁹	1944. augusztus 15. ²⁸⁰ Holttá nyilvánítva ²⁸¹	67 é	Sajókazinc Széchenyi utca	pékmester ²⁸²	https://tinyurl.com/45jdze9z https://tinyurl.com/mr2mezu5
	Bartos Józsefné Róth Paulina ²⁸³	Goldberger Hani	Sajókazinc	1887.06.02.	Auschwitz ²⁸⁴	Holttá nyilvánítva ²⁸⁵	57 é	Sajókazinc Széchenyi		https://tinyurl.com/2s4cx682 https://tinyurl.com/mr2mezu5
	Márkus Zoltán ²⁸⁶ Bartos Julianna ²⁸⁷	Róth Paulina, Piros	Sajókazinc	1906.	Auschwitz ²⁸⁸	Holttá nyilvánítva ²⁸⁹	38 é	Sajókazinc Széchenyi		https://tinyurl.com/mr2mezu5
	Márkus Livia	Bartos Julianna	Sajókazinc	1932.	Auschwitz ²⁹⁰	Holttá nyilvánítva ²⁹¹	12 é	Sajókazinc Széchenyi		https://tinyurl.com/mr2mezu5
	Márkus Hedvig Zsuzsanna ²⁹²	Bartos Julianna	Sajókazinc	1939.	Auschwitz ²⁹³	Holttá nyilvánítva ²⁹⁴	5 é	Sajókazinc Széchenyi		https://tinyurl.com/mr2mezu5

²⁷⁶ Szegedi polgári Születési Anyakönyv: 1472/1904 fsz.

²⁷⁷ Felesége Róth Paulina – sz.: 1887.06.02. – Róth Sámuel és Róth Hani lánya. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2s4cx682> Letöltés 2025. április 10.

²⁷⁸ Lengyelország. Elérhető online: <https://tinyurl.com/45jdze9z> Letöltés: 2025. április 17.; A Yad Vasem honlapon Auschwitz van feltüntetve. Elérhető online: <https://tinyurl.com/36tm63hr> Letöltés 2025. április 22.

²⁷⁹ A Magyar Közlönyben megjelent 1947. február 23.-án. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mr2mezu5> Letöltés: 2025. április 27.

²⁸⁰ 1944-ben deportálták. Holttá nyilvánítva.

²⁸¹ A Magyar Közlönyben megjelent 1947. február 23.-án. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mr2mezu5> Letöltés: 2025. április 27.

²⁸² Elérhető online: <https://tinyurl.com/mryz2utj> Letöltés: 2025. április 18. [Lexikon 166.]

²⁸³ Uo.; Szülei: Róth Sámuel és Goldberger Hani. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mr22d6r2> Letöltés: 2025. április 10.; Elérhető online: <https://tinyurl.com/mr2mezu5> Letöltés: 2025. április 27.; Holtnak nyilvánítások „540/1946. szám. 2. Bartos Józsefné Róth Paulina, aki 1887-ben született Sajókazincon, Róth Sámuel és Goldberger Hanni házasságából. Auschwitzban, 1944. június után eltűntek. Ügygondnok: dr. Darkó Lajos ügyvéd. Sajószentpéteri járásbíróság,”

²⁸⁴ A Magyar Közlönyben megjelent 1947. február 23.-án. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mr2mezu5> Letöltés: 2025. április 27.

²⁸⁵ Uo.

²⁸⁶ Férje Márkus Zoltán, született 1902-ben Harsányban. Szülei: Márkus Hermann és Weisz Julianna. Uo.

²⁸⁷ Szülei: Bartos József és Róth Piros. Uo.

²⁸⁸ Uo.

²⁸⁹ Uo.

²⁹⁰ Uo.

²⁹¹ Uo.

²⁹² Édesapja Márkus Zoltán, édesanyja Bartos Julianna.

²⁹³ A Magyar Közlönyben megjelent 1947. február 23.-án. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mr2mezu5> Letöltés: 2025. április 27.

²⁹⁴ Uo.

	Bartos (Prinz) Ármin ²⁹⁵	Grünfeld Juliánna	Szeged	1878.06.14.				Szeged, Kossuth L. sgt. 25. ²⁹⁶	kereskedelmi ügynök	https://tinyurl.com/34k2zuhw
	Bartos (Prinz) Lipót	Grünfeld Juliánna	Szeged	1873.09.26.					könyv-és papírkereskedő	https://tinyurl.com/26khu8hu
	Bartos Lili ²⁹⁷ Kucses Pálné	Schaffer Zsófia	Szeged	1904.						
	Kucses Pál ²⁹⁸									
	Donászy Kálmán ²⁹⁹									
	Kucses Éva Etelka Nanetta	Bartos Júlia Lili	Szeged	1926.04.23.	Budapest	.2003.07.14	77 é	Budapest,	írónő	
	Kispál Éva									
	Janikovszky Éva									
	Fábián Ferenc ³⁰⁰									
előtte ³⁰¹	Janikovszky Béla ³⁰²		Salgótarján	1919.07.18.	Budapest	1978.02.13.	59 é			https://tinyurl.com/95jajpne ³⁰³
	dr. Janikovszky Béláné Etelka									

²⁹⁵ A Szegedi Zsidó hitközség bekebelezett tagjainak névsora. Összeállítva: 1897. márczius 1-én. 30. sorszámmal feltüntetve: Bartos Ármin.

Elérhető online: <https://tinyurl.com/ycy495ev> Letöltés: 2025. április 12.

²⁹⁶ Hollósi Ödön – Vogel Antal: *Szeged Város Címtára*. Szeged: Uő., 1911. 444., 214. Elérhető online: <https://tinyurl.com/mrad3cr2> Letöltés: 2025. április 19.

²⁹⁷ A kutatásunk folyamán olyan puzzle darab információkra bukkantunk, melyekből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy Bartos Lili esetleg orvosi diplomát is szerezhett. Ezen a nyomon is érdemes lenne tovább keresni. Bartos Lili: *Szabad Nép*, 5. évf. (1947) 63. sz. 6. Bartos Lili: *Szabad Nép*, 5. évf. (1947) 63. sz. 6. Elérhető online: <https://tinyurl.com/2s39wecu> Letöltés: 2025. április 20.

²⁹⁸ Szülei: Kucses Károly és Tóth Etelka. Kucses Pál foglalkozása: műszaki kereskedő, házasságkötése – 1924. Szegedi polgári Házasságkötési Anyakönyv 313/1924. fsz.

²⁹⁹ Nevelőapja: író, költő, nemzetgyűlési képviselő, országgyűlési képviselő, újságíró. (1897–1983) Elérhető online: <https://tinyurl.com/3bt7yd7z> Letöltés: 2025. április 18.

³⁰⁰ Szegedi újságíró, 1945-ben házasságot kötött Kucses Éva Etelka Nanettával, első férj volt, később elváltak.

³⁰¹ Dr. Janikovszky Béla első házassága.

³⁰² Orvos, az ÁVH ezredese. Kucses Éva Etelka Nanetta második férje, akinek Kucses Éva Etelka Nanetta szintén a második felesége Janikovszky Bélának. Janikovszky Béla első felesége dr. Janikovszky Béláné Etelka, akivel közös gyermekük egy kisfiúk született, 1947-ben elváltak. Elérhető online: <https://tinyurl.com/95jajpne> Letöltés: 2025. április 10.; A video 43:54-55-nél tévesen szerepel, hangzik el a levélíró neve.

³⁰³ Uo. A video 51:43-nél fia már, mint bátor partizánként emlékezik meg róla.

		Janikovszky Béla László Jakab	Kiss Etelka		1945.		2016.	71 é			https://tinyurl.com/95jajpne
		Janikovszky János György ³⁰⁴	Kispál Éva ³⁰⁵							1071 Budapest, Bajza u. 8. 3. em.2.	https://tinyurl.com/yvced7ca
		feleségéről n.a. ³⁰⁶									
Janikovszky János lánya ³⁰⁷		Janikovszky Dorka ³⁰⁸									
		Janikovszky Vera ³⁰⁹									
		Janikovszky Laura ³¹⁰									
		Schaffner Dávid ³¹¹					1925.03.28.		Szeged, Lőw Lipót u. 17.		https://tinyurl.com/3zdh4kjf
		Schaffner Zsófia									
		Schaffner Gyula									
		Kucses Károly ³¹² Kispál Károly									
		Tóth Etelka ³¹³									

³⁰⁴ Dr. Janikovszky Béla és Kucses Éva Etelka Nanetta közös gyermeke. Az 1980-as években a Videoton mérnökeként az NSZK-ba, 2025-ben a Móra Kiadó Zrt. vezérigazgatója. Nemzeti Cégtár. Elérhető online: <https://tinyurl.com/yvced7ca> Letöltés: 2025. április 10.; Mező Gábor: „Janikovszky János szerint nem szabad azzal foglalkozunk, hogy az apja az ÁVH ezredese, Szeged rettegett alakja volt A valóságban beperelte a *PestiSrácokat* akkor, amikor ott publikáltam az édesapjáról.” Elérhető online: <https://tinyurl.com/4zzw7cxv> Letöltés: 2025. április 10.

³⁰⁵ Született: Kucses Éva Etelka Nanetta.

³⁰⁶ Számunkra a mai napig nem ismert [de felkutatható] személy a felesége: 2025. május 1.

³⁰⁷ *Kincskereső*, 37. évf. (2013) 2. sz. 57.

³⁰⁸ Uo.

³⁰⁹ Uo.

³¹⁰ Uo.

³¹¹ *Szeged*, 6. évf. (1925) 72. sz. 12. Temetése: 1925. március 29. délután 3 óra, szegedi zsidó temető.

³¹² Kucses Pál édesapja

³¹³ Kucses Pál édesanyja